

Statusrapport avseende Uthållig kommuns tredje etapp i halvtid, oktober 2013

Redovisning av uppdrag 12 i Regleringsbrevet för
Energimyndigheten 2013

ER [Klicka och skriv ER-nummer här - ER-nummer
erhålls från publikationsservice]

Böcker och rapporter utgivna av Statens
energimyndighet kan beställas via
www.energimyndigheten.se
Orderfax: 08-505 933 99
e-post: energimyndigheten@cm.se

© Statens energimyndighet

ER [erhålls från publikationsservice]

ISSN 1403-1892

Förord

Kommunerna intar sedan lång tid en särställning i det svenska politiska systemet. Starka och självständiga kommuner utgör centrala aktörer när åtgärder för att nå globala mål inom miljöpolitiken har genomförts. Under devisen ”att tänka globalt och agera lokalt” spelar de svenska kommunerna en framträdande roll i arbetet att bidra till en hållbar utveckling. Kommunerna utgör också viktiga aktörer och arenor för arbetet med att anta den utmaning klimatförändringen innebär.

Det arbete som genomförs inom Uthållig kommun syftar främst till att påverka kommunernas egen energianvändning genom att främja energieffektivisering och en övergång till förnybara energikällor i kommunens geografiska område. Detta ska också bidra till att medborgare, hushåll och det lokala näringslivet involveras i arbetet och att dessa grupper energianvändning ska utvecklas i en gynnsam riktning. För att nå dessa mål fordras en livaktig process som understöds av goda kommunikationskanaler men också ett starkt engagemang från de politiker och tjänstemän som är delaktiga i arbetet. Detta skapar förutsättningar att på ett mer strategiskt sätt använda sig av kunskap och kommunikation som verktyg i energi- och klimatarbetet och att engagera medborgare och näringsliv i arbetet.

Den nationella politiken skapar förutsättningarna för att engagera kommunala och regionala aktörer som en väg att förverkliga globala mål om en hållbar utveckling. De deltagande kommunerna i Uthållig kommun utgör genom sitt engagemang goda förebilder som visar vägen framåt och som på olika sätt delar med sig av sina erfarenheter och kunskaper.

Denna statusrapport avser etapp 3 av Uthållig kommun, vilken löper 2011-2014 med 37 deltagande kommuner. De föregående etapperna, etapp 1 2003-2007 som bestod av fem kommuner och etapp 2 2008-2011 som bestod av 66 kommuner, har avrapporterats i andra sammanhang, senast i slutrapporten för etapp 2 som inlämnades till regeringskansliet 2011-06-30.

Eskilstuna, oktober 2013

Erik Brandsma

Generaldirektör

Innehåll

1	Sammanfattning och slutsatser	7
2	Samverkansprogrammet Uthållig kommun	11
2.1	Uppdrag att utforma och genomföra etapp 3	11
2.2	Organisering av etapp 3	12
3	Uppdrag att leverera statusrapport	21
3.1	Uppdragets genomförande	21
4	Kvantitativ utvärdering av Uthållig Kommun etapp 3	22
4.1	Statistikkällor och dataunderlag	22
4.2	Statistisk metod	22
4.3	Resultat	23
4.4	Slutsatser	26
4.5	Diskussion	27
5	Kvalitativ utvärdering av UK etapp 3	28
5.1	Metod och underlag	28
5.2	Index 2011-2013	34
5.3	Analys	34
5.4	Diskussion	35
6	Enkät om spjutspetsexempel	36
6.1	Metod och underlag	36
6.2	Redovisning av enkätsvar	36
6.3	Fördjupning kring färdigställande och resultat	39
6.4	Diskussion	43
7	Spridningsplan för spjutspetsexempel	45
7.1	Målgrupper	45
7.2	Kanaler	46
7.3	Kommunikationsvägar	47
7.4	Önskade effekter av spridningen	48
7.5	Uppföljning av effekter	48
8	Forskningsprogrammet Uthållig kommun	49
8.1	Om programmet	49
8.2	Utvärderingens slutsatser	50
9	Analys	52
9.1	Underlag	52
9.2	Resultat och effekter	54
9.3	Risikanalys	55
9.4	Uthållig kommun i förhållande till andra styrmedel	55
9.5	Måluppfyllelse	56

1 Sammanfattning och slutsatser

Energimyndigheten bedömer att arbetet med samverkansprogrammet Uthållig kommun i huvudsak följer planen. Det finns goda förutsättningar för att myndighetens egna mål om 35 spjutspetsexempel ska kunna nås. Vidare bidrar nätverkssamarbetet inom programmet till bättre kontakter och bättre kunskaper. Deltagandet i Uthållig kommun gör skillnad för de kommuner som deltar, och de resultat som uppnås i de uthålliga kommunerna kan i hög grad spridas till och tillämpas även i andra kommuner.

Syftet med samverkansprogrammet Uthållig kommun (hädanefter förkortat UK) är att stärka deltagande kommuners institutionella kapacitet att bedriva en kraftfull lokal energi- och klimatpolitik. Energimyndigheten driver under perioden 2011-2014 etapp 3 av UK med 37 deltagande kommuner. Det huvudsakliga målet för etappen är att utveckla spjutspetsexempel som ska kunna spridas till andra kommuner. Den huvudsakliga verksamheten bedrivs i nio projektområden, fördelade på två temaområden. Smärre aktiviteter bedrivs gemensamt för respektive temaområde. Därutöver bedrivs verksamhet i kontaktpersonsnätverket och politikernätverket som samlas några gånger per år vardera. Den årliga konferensen samlar alla som deltar i UK under två dagar.

Varje kommun deltar i 1-3 projektområden och förväntas inom varje projektområde driva ett eget projekt med förutsättningar att utvecklas till ett spjutspetsexempel.

Temaområde *Näringspolitik* innehåller projektområdena:

- Energiledningssystem för lokal utveckling
- Energidrivna affärsutveckling
- Förnybar energi som lokal mervärdeskapare
- Belysningslösningar med nytänkande.

Temaområde *Energismart planering* innehåller projektområdena:

- Energieffektiv planering i små och medelstora kommuner
- Möjligheter med mobility management i samhällsplaneringen
- Nya roller för energibolagen
- Energieffektiv ombyggnad av miljonprogrammet
- Bilsnål planering i en levande småstad.

Verksamheten i projektområdena bedrivs som nätverkssamarbete, med upp till fyra träffar per år, och däremellan finns möjlighet till samverkan på extranätet Kontakten. Arbetet leds av Energimyndigheten, med hjälp av konsulter.

Det pågår minst 57 kommunala projekt som siktar på att bli spjutspets exempel. Det finns en variation i hur långt kommunernas projekt har kommit, och också i kvaliteten på arbetet.

Slutsatser

Slutsatserna baseras på analysen i rapportens kapitel 9, vilken i sin tur baseras på de uppföljningar och utvärderingar samt den spridningsplan som refereras i kapitel 4-8. Därutöver innehåller analysen och slutsatserna överväganden utifrån Energimyndighetens egna erfarenheter. Metodvalet för rapporten baseras på en metodtriangulering där kvantitativa, kvalitativa och spjutspetsinriktade undersökningsmetoder kombineras. Trianguleringen är ämnad att öka rapportens reliabilitet då UK etapp 3 är ett komplext program med ofta långsiktiga effekter.

Arbetet med programmet följer i huvudsak planen. Det finns goda förutsättningar för att Energimyndighetens interna målsättning om minst 35 spjutspets exempel ska kunna nås. Den samlade utvärderingen pekar på att flertalet kommuner kommer att kunna leverera spjutspets exempel även om det är för tidigt att uttala sig om exakt i vilken omfattning. Antalet positiva svar när det gäller hur kommunerna upplever effekten av deltagande i UK etapp 3 är hög. De aggregerade siffrorna i genomförda undersökningar intygar denna bild, och endast en av deltagandekommunerna har inte tyckt att programmet bidragit till deras projektresultat. Internt bedömer 33 % av kommunerna att deras projektmål med spjutspets exemplen helt kommer att nås och 42 % att de i hög grad kommer att nås.

Ett visst bortfall av projekt har skett vilket är beklagligt, men detta ligger till större delen utanför Energimyndighetens kontroll. Vissa projektområden var sena i starten men detta bör kunna kompenseras genom ett högre tempo fortsättningsvis. Energimyndigheten anser därför att måluppfyllelsen i denna del är god.

Nätverkssamarbetet inom Uthållig kommun bidrar till programmets syfte på flera sätt. Nya eller förbättrade kontakter mellan nyckelpersoner i deltagande kommuner genom arbetet i projektgrupper, nätverk, kurser, konferenser eller extranätet leder till förbättrade kunskaper om hur kommuner kan skärpa sitt energi- och klimatarbete men kan också ge upphov till nya idéer och högre ambitioner. Energimyndigheten anser därför att måluppfyllelsen även i denna del är god.

Sammantaget menar Energimyndigheten att deltagandet i Uthållig kommun gör skillnad för de deltagande kommunerna, även om skillnaden till sin natur är svår mätbar. En tidigt identifierad signifikant skillnad är att sannolikheten att en kommun har ett klimatanpassningsdokument ökar med 22 % om kommunen är med i UK etapp 3. Ett viktigt klargörande från den kvalitativa undersökningen är att det har skett en tydlig förskjutning mellan åren 2011 och 2013 gällande

kommunledningars kunskap om UKs målsättningar. Denna har ökat, vilket pekar på en bredare förankring kring programmet inom kommunerna.

Vidare menar Energimyndigheten att de resultat som uppnås i de uthålliga kommunerna i hög grad kan spridas till och tillämpas även i andra kommuner. En stor utmaning för framtiden är dock att lyckas sprida spjutspetsexemplen på ett framgångsrikt sätt, dvs. få acceptans för dem i andra kommuner så att även dessa bidrar till syftet med Uthållig kommun. Mottagligheten för ny kunskap varierar mellan kommuner och över tid. Nästan alla kommuner deltar dock i Energieffektiviseringsstödet vilket kan ha ökat intresset för att utveckla kommunernas egna mål och arbetsformer i denna riktning. Sådan ny kunskap kan vara en viktig faktor för att uppfylla Energieffektiviseringsdirektivets krav vad gäller offentlig sektor. Ambitionerna att sprida ny kunskap bör därför inte begränsa sig till spjutspetsexemplen från etapp 3 utan även inkludera goda exempel från etapp 1 och 2 samt forskningsresultat från forskningsprogrammet Uthållig kommun.

Programmet Uthållig kommun – i ny regional form

I direktivet för energieffektivisering är offentlig sektor en tydligt utpekad aktör. Sektorn ska vara en föregångare i energieffektiviseringsarbetet. Energimyndigheten arbetar idag med offentlig sektor i flera program och styrmedel fram till och med 2014, bl.a. med programmet Uthållig kommun.

Det finns flera lärdomar och erfarenheter av programmet som nu är moget för en vidareutveckling, och då särskilt med avseende på att utveckla energi- och klimatarbetet inom befintliga regionala strukturer, som finns geografiskt närmare kommunerna.

Erfarenheter och utvärderingar av programmet Uthållig kommun sker kontinuerligt och visar på betydelsen av att kommunerna får stöd i energiarbetet av myndigheten, både vad gäller att organisera och prioritera energifrågor. Det nuvarande arbetssättet bygger på ett unikt och nära samarbete mellan myndigheten och kommunerna, vilket innebär att myndigheten inte bara är kunskapsförmedlare utan även inhämtar kunskap och förståelse för hur det kommunala energiarbetet fungerar.

De idag väl etablerade arbetsformerna och nätverken inom programmet tar tid att bygga upp. Myndigheten ser nu vikten av att förmedla detta arbete i vidareutvecklad form till regionala aktörer tillsammans med kommunerna. Det strategiska regionala energi- och klimatarbetet ska kopplas närmare olika regionala och lokala spjutspetsprojekt inom fysisk planering, transportinfrastrukturplanering och näringspolitik. Kopplingen till hållbar stadsutveckling ska bli tydligare.

Uthållig kommun-konceptet bör även fortsättningsvis komplettera det arbete som pågår inom ramen för energieffektiviseringsstödet. Dessa två olika former av styrmedel kompletterar varandra bra. Spridningsplanen för spjutspetsexempel kommer bl.a. att ligga till grund för hur myndigheten hoppas få fortsätta arbetet med kommunerna och regionerna under den kommande perioden.

2 Samverkansprogrammet Uthållig kommun

Denna statusrapport avser etapp 3 av Uthållig kommun, vilken löper 2011-2014 med 37 deltagande kommuner. Etapp 2 2008-2011 bestod av 66 kommuner och etapp 1 2003-2007 av fem kommuner.

2.1 Uppdrag att utforma och genomföra etapp 3

Uppdrag nr 8 i regleringsbrev 2010-12-21 gällande för 2011 löd

... "Myndigheten ska även förbereda och inleda arbete med en tredje etapp av "Uthållig kommun". Arbetet i den tredje etappen ska inriktas mot utveckling, tillämpning och spridning av spjutspets exempel med avseende på metoder för kommuners arbete att skapa förutsättningar för uthållig energianvändning lokalt och regionalt, bl.a. genom samordning med fysisk planering, transportinfrastrukturplanering och näringspolitik.

Samordning ska ske med det arbete som bedrivs inom Delegationen för hållbara städer (Jo 1968:A). Synergier ska sökas med arbetet med regionala klimat- och energistrategier, inkl. arbetet inom pilotlänen för grön omställning.

Förberedelsearbetet av den tredje etappen ska ske i samråd med berörda myndigheter och Sveriges kommuner och landsting, samt redovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 1 april 2011."

Högst 18 000 000 kronor får användas för myndighetens arbete med program "Uthållig kommun" för aktiviteter som kunskapsspridning, samverkan och nätverksbyggande m.m. i syfte att använda energianvändningen som utgångspunkt för att förändra samhället så att det blir ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart.

Rapporten "Uthållig kommun etapp 3. RB Uppdrag 8" överlämnades till regeringskansliet den 29 mars 2011. Den föranledde inga åtgärder från regeringskansliet, utan planeringen av den tredje etappen kom att följa rapporten (se nedan).

2.2 Organisering av etapp 3

2.2.1 Mål och uppföljningsplan

Mål för Uthållig kommun anges i Enhetens för offentlig sektor verksamhetsplan för 2013. Mål t o m 2014 är

- 1) Deltagande kommuner har högre ambitioner och uträttar mer konkret arbete inom energi- och klimatområdet än övriga av Sveriges kommuner.

Indikator: Kvantitativ mätning enligt samma struktur som vid nollmätningen.

- 2) Minst 35 av deltagarkommunerna ska utveckla ett spjutspetsexempel med internationell lyskraft som kan bidra till resultatspridning av arbetet inom Uthållig kommun.

Indikator: Genomgång av framtagna exempel med kvalitativ granskning av intern och extern expertis.

- 3) Energi- och klimatfrågornas genomslag på ledningsnivå i kommunerna har ökat med 8 % utifrån index 2 i nollmätningen.

Indikator: Kvalitativ mätning enligt samma struktur som vid nollmätningen

- 4) Den externa samarbetsgruppen samverkar aktivt kring kommunala satsningar inom energi- och klimatområdet och för en kontinuerlig dialog med deltagarkommunerna i Uthållig kommun om hur detta arbete kan utvecklas.

Indikator: 4.1) Antal myndigheter som deltar inom projektområdesarbetet

4.2) Antal övriga gemensamma projekt inom området samt

4.3) enkät i slutet på 2014.

2.2.2 Organisering

Etapp 3 inleddes med en utlysning där intresserade kommuner fick ansöka om att få delta. Ansökan skulle innehålla en beskrivning av områden som kommunen ville arbeta med inom ramen för Uthållig kommun. Ansökningarna bedömdes utifrån ett antal kvalitetskriterier. Det slutliga urvalet tog även hänsyn till nödvändigheten att kunna gruppera kommunerna i projektområden, varför områden som endast en eller ett par kommuner ville arbeta med inte kunde komma ifråga.

Projektområdena avsågs inledningsvis att drivas i projektform, men i själva verket kom de flesta projektområdena att drivas av Energimyndigheten, med upphandlade processledare.

2.2.3 Temaområden

Temaområdena följer uppdraget i regleringsbrevet (se 3.1), att arbeta med fysisk planering, transportinfrastrukturplanering och näringspolitik. De två förstnämnda har dock slagits ihop till ett område, energismart planering.

Temaområde näringspolitik

På energiområdet finns stor potential både när det gäller att energieffektivisera befintliga företag samt att stödja framväxten av företag som erbjuder nya energieffektiva lösningar. Att arbeta med energifrågorna är en förutsättning för ett konkurrenskraftigt näringsliv i Sverige.

Kommuner, med stöd av Sveriges regering och nationella myndigheter, har en allt viktigare roll att spela på detta område. Inom temaområdet näringspolitik ger Energimyndigheten gemensamt stöd utifrån kommunernas önskemål. Målet är att utveckla spjutspets exempel där svenska kommuner ligger i framkant.

Gemensamma frågeställningar som kretsar kring att nå, förstå och stödja kommunernas företag står i fokus. Stöd hämtas från aktuell framstående forskning och belyses genom konkreta exempel som sprids och diskuteras under seminarier och workshops.

Energimyndigheten arbetar tillsammans med kommunerna i fyra projektområden som skapats utifrån de deltagande kommunernas ansökningar.

- Energiledningssystem för lokal utveckling
- Energidriven affärsutveckling
- Förnybar energi som lokal mervärdeskapare
- Belysningslösningar med nytänkande

Varje projektområde har ett nätverk för samverkan på Kontakten.

Temaområde energismart planering

Den fysiska samhällsplaneringen i kommunen är en nyckelfråga för att minska energianvändningen och klimatpåverkan.

Inom temaområdet ger Energimyndigheten ett visst gemensamt stöd till deltagarkommunerna. Stöd sker på initiativ från myndigheten men utifrån kommunernas önskemål. Exempel på saker som berörs i detta gemensamma stöd är:

- Småskalig förnybar energiproduktion vid stadsplanering.
- Kopplingen mellan översiktsplanering och kommunal energiplanering.
- Fortsatt tillämpning av kunskapen från föregående etapper.

Energimyndigheten arbetar tillsammans med kommunerna i följande projektområden utifrån de deltagande kommunernas ansökningar.

- Energieffektiv planering i små och medelstora kommuner
- Möjligheter med mobility management i samhällsplaneringen
- Nya roller för energibolagen
- Energieffektiv ombyggnad av miljonprogrammet
- Bilsnål planering i en levande småstad

Varje projektområde har ett nätverk för samverkan på Kontakten.

2.2.4 Projektområden

I projektområdena äger det huvudsakliga arbetet rum.

Energiledningssystem för lokal utveckling

Projektområdet samlar kommuner som tillsammans med lokala företag vill arbeta med systematisk energieffektivisering.

Syftet med projektområdet är att få små och medelstora företag, i de medverkande kommunerna, att systematiskt och kontinuerligt arbeta med energieffektivisering och att öka andelen förnybar energi. Detta ska ske genom användandet av ett nyframtaget "Energiledningssystem light" - ett något förenklat energiledningssystem som är anpassat till små och medelstora företag. De medverkande kommunerna kommer att sprida det till företag i lokala företagsnätverk. I längden leder detta till att kommunerna får ett mer energieffektivt och konkurrenskraftigt näringsliv.

Deltagande kommuner: Falköping, Hagfors, Sala, Upplands Väsby och Vänersborg.

Energidriven affärsutveckling

Inom projektområdet samlas kommuner som vill använda energiaspekter som utgångspunkt för att vidareutveckla det lokala näringslivet. Det övergripande syftet med projektområdet är att deltagande kommuner ska utveckla metoder för att stimulera företag och innovationer i arbetet med affärsutveckling på energiområdet.

De deltagande kommunerna har olika koncept och modeller för hur detta kan göras, något som de testar inom ramen för projektområdet. Det handlar exempelvis om att få befintligt näringsliv att utforska nya affärsmöjligheter, sprida goda exempel, eller att locka till sig nya energirelaterade verksamheter utifrån kommunens lokala förutsättningar.

Deltagande kommuner: Örnköldsvik, Eskilstuna, Kungsbacka, Karlskrona, Tranås, Nybro och Västerås.

Förnybar energi som lokal mervärdeskapare

Projektområdet stödjer sex kommuner som vill ligga i framkant för att stimulera nya affärsmöjligheter kring de lokala förnybara energiresurserna.

En del kommuner vill ta ett helhetsgrepp kring många energikällor. Andra vill bygga upp kompetenscentrum för en viss specifik energikälla. Idag finns många goda exempel i Sverige på lönsamma förnybara lösningar. Det finns dock ingen utvecklad kunskap eller praxis kring hur kommuner bäst kan agera för att främja förnybar energi men det ska projektområdet råda bot på.

Med olika infallsvinklar och projekt, men samtidigt många gemensamma problemställningar, finns goda möjligheter att hitta framgångsfaktorer.

Tillsammans med Energimyndigheten ska kommunerna genom sina projekt utveckla metoder för att stimulera affärsutveckling kring lokala förnybara energiresurser.

Deltagande kommuner: Heby, Säfle, Piteå, Västervik, Karlskrona och Trelleborg.

Belysningslösningar med nytänkande

Belysning är ett prioriterat område för Energimyndigheten som har mycket kunskap på området.

Redan under den andra etappen av Uthållig kommun genomfördes ett belysningsprojekt. Utifrån det arbetet identifierades ett antal hinder för att få till bra belysningslösningar i kommuner. Dessa hinder arbetar kommunerna i detta projektområde med för att övervinna.

Syftet för projektområdet är att testa olika belysningstekniker, metoder och planeringsprocesser för att åstadkomma en god belysningskvalitet med låg energianvändning.

Projektområdet startades för att kommunerna inom projektområdet ska samarbeta kring att få en god belysningskvalitet i varje situation. Detta är en komplicerad process där många aktörer är involverade, bl.a. beslutsfattare, byggherre, entreprenör och brukare. För att få en god belysning är det dessutom viktigt att ta hänsyn till flera aspekter, energianvändning är endast en av dessa.

Teknikutvecklingen inom belysningsområdet sker snabbt, bl.a. på grund av LED-belysningens intåg och utfasningen av t ex glödlampan och kvicksilverlampan. Det är viktigt att kommunerna får möjlighet att samverka både för att ställa rätt krav vid upphandlingar och för att övervinna vanliga hinder och fallgropar.

Deltagande kommuner: Linköping, Borås, Lund, Helsingborg, Jönköping, Huddinge och Knivsta.

Energieffektiv planering i små och medelstora kommuner

Intresset för energismarta hus växer i Sverige. Behovet av kunskap, metoder och verktyg är stort. Många kommuner ställer idag, genom markanvisningsavtal, krav på energieffektivitet på de tomter som de säljer.

Det finns ett behov av att hitta mer standardiserade kravnivåer mellan kommuner och regioner så att marknaden lättare kan anpassa sig. Inom projektområdet kan kommunerna tillämpa olika metoder och verktyg för att gemensamt börja arbeta med energikrav på fastigheter. Kommunerna kan också undersöka hur de kan arbeta med frågorna i den fysiska planeringen. Arbetet inom projektområdet kan exempelvis resultera i ett bidrag till hur energikrav på byggnader kan ställas och en metod för hur uppföljningen för ställda krav ska genomföras.

Arbetet kopplas med fördel till de klassningar som Boverket och Energimyndigheten tagit fram. Det kan även kopplas till den nationella strategin för lågenergibygnader, LÅGAN och tidigare projekt från Energimyndigheten.

Projektområdet har en nära dialog med Sveriges kommuner och landsting (SKL) som driver liknande frågor. Arbetet kan komma att påverkas av förslag till stopplag i den pågående byggkravsutredningen. Gruppens erfarenheter kan bidra med kunskap till utredningen och kommande förslag till skärpta nybyggnadsregler gällande energihushållning.

Deltagande kommuner: Sala, Västervik, Vännäs, Piteå, Knivsta, Mora, Strängnäs och Nyköping.

Möjligheter med mobility management i samhällsplanering

Det finns stor potential att påverka både färdmedelsval och själva behovet av transporter genom att samordna mobility management¹ med den fysiska planeringen. Genom en tidig dialog med byggherrar går det att bygga in bra, energisnåla och effektiva transportlösningar. Planering och användning av bilpooler, cykelfrämjande åtgärder och bättre kollektivtrafik kan till exempel minska behovet av parkeringsplatser.

I vissa andra EU-länder är sådan planering mer utvecklad. Även lagstiftning och praxis ser annorlunda ut. En svensk kunskapssammanställning inom området, MaxLupo SE, har nyligen blivit klar. Den innehåller råd om hur europeiska planeringsprinciper kan användas inom ramen för den svenska kommunala planeringsprocessen och vår planlagstiftning. Sammanställningen lyfter fram 10 olika principer som anses särskilt intressanta för tillämpning i Sverige.

För att öka genomslaget behövs fler svenska tillämpningar och exempel. Inom projektområdet testar 12 kommuner de 10 principerna och ambitionen är att de skapar minst ett eget exempel utifrån principerna. Dessutom samlas lärdomar kring arbete med MM-principer in. Potentialen att spara koldioxid och energi torde vara mycket stor eftersom varje fordon som kan undvikas genom en smart koppling mellan mobility management och fysisk planering ger en årlig besparing på ca 11 000 kWh eller 3,2 ton koldioxid. Detta uträknat för en bil som går 1 500 mil per år och som förbrukar 0,8 liter bensin per mil.

---

¹ Mobility Management är ett koncept för att främja hållbara transporter och påverka bilanvändningen genom att förändra resenärers attityder och beteenden

Deltagande kommuner: Linköping, Norrköping, Uppsala, Borås, Västerås, Örebro, Lund, Eskilstuna, Jönköping, Huddinge, Umeå, och Örnsköldsvik.

Nya roller för energibolagen

Energibolagen är en nyckelaktör och en viktig del i en hållbar samhällsutveckling. En viktig erfarenhet från etapp 1 och 2 av Uthållig kommun är att när energibolagen engageras i tidiga skeden av planeringsprocessen finns större möjlighet att hitta bra systemlösningar. Genom samverkan kan kommunerna engagera energibolagen mer i planeringen och hitta sätt att arbeta närmare dem för att lättare nå kommunernas visioner inom energi- och klimatområdet. Nya roller för energibolagen är det enda området inom Uthållig kommun där både kommunerna och energibolagen finns representerade.

Kommunerna har enats om att fokusera på samverkan mellan kommunerna och energibolagen i uthållighetsarbetet. I de projekt som de medverkande kommunerna har valt att arbeta med återfinns bland annat frågor om energibolagets roll i att förverkliga kommunens miljö- och klimatarbete, gemensamma satsningar för att främja utbyggnad och investeringar i solcellslösningar, analyser av kommunens roll och möjlighet att främja miljövänlig fjärrvärme, analyser av energiflöden i ett hamnområde med mera.

Deltagande kommuner är Norrköping, Örebro, Lund, Helsingborg, Malmö, Sundsvall, Umeå, Sala, Heby och Piteå.

Energieffektiv ombyggnad av miljonprogrammet

Den kanske allra största utmaningen inom bostadssektorn i Sverige är att förnya de så kallade miljonprogrammen, som finns i de flesta stora städer.

Hur kan kommunen tillsammans med byggföretag göra omfattande energieffektiviseringar i befintligt bestånd? Genom ett utvecklingsarbete i Uthållig kommun kan kommunerna hitta en roll för arbetet. En stor del av ansvaret ligger på bostadsbolag, både privata och kommunala. Kommunerna kan diskutera och få kunskap om möjligheter att arbeta med parterna utifrån olika förutsättningar. Möjligheterna är beroende av ägarformer, finansierings- och beräkningsmodeller samt hur kommunen kan bygga upp en dialog med fastighetsägare.

Arbetet kopplas till myndighetens projekt Renovera energismart, till BeBo samt till den aktuella kampanjen ”Halvera Mera” som myndigheten finansierat. För att lyckas kommer projektet att knyta till sig kompetens som vet hur det sociala perspektivet kan lyftas i dessa områden och skapa dialogformer med boende. Gruppen tar bl a del av positiva erfarenheter av sådant arbete från Vårgårda utanför Göteborg och Hökarängen utanför Stockholm. De socioekonomiska effekterna av renovering av miljonprogramsområden har även studerats i Borlänge, kopplat till ett av Uthållig kommuns forskningsprogram.

Deltagande kommuner: Uppsala, Västerås, Örebro, Eskilstuna, Helsingborg, Sundsvall, Umeå och Malmö.

Bilsnål planering i en levande småstad

Många små kommuner tycker att det är svårt att utveckla sina centrala stadsdelar i en mer hållbar riktning. Den lokala centrum- och stadsdelshandeln riskerar att konkurreras ut av externhandel och handeln i större städer. Hur skapas i detta sammanhang en bilsnål men ändå levande stadskärna? Hur får kommunen medborgarna med sig i utvecklingen? Hur kan kommunen dra nytta av bättre kollektivtrafikförbindelser? Ambitionen är att hitta svaren på dessa frågor genom de spjutspetsexempel som utvecklas i kommunerna.

Kommunerna arbetar relativt fristående med sina spjutspetsexempel men genom nätverk och kunskapsstöd kan de nå längre än vad de skulle ha gjort om de inte deltog i Uthållig kommun. Kunskapsstöd ges bland annat om platsanalyser, resecentrum, parkering och beteendefrågor.

Deltagande kommuner: Alvesta, Strängnäs, Västervik, Mora, Håbo, Nyköping, Härnösand och Kungsbacka.

2.2.5 Kontaktpersonnätverk

Ett framgångsrikt arbete fordrar en god/djup förankring i den kommunala organisationen. Syftet med att forma ett nätverk för kommunernas kontaktpersoner är att ytterligare förankra arbetet i kommunerna, dels hos ledande tjänstemän, dels hos kommunens politiker. Som spindeln i nätet får kommunernas kontaktpersoner en central uppgift att arbeta strategiskt med de övergripande frågorna inom Uthållig kommun.

Under den tredje etappen är kommunernas kontaktpersoner ansvariga för kommunens kommunikation på ”extranätet”. Ansvar innebär att kontaktpersonen förser nätverket med relevant information om arbetet, t.ex. inom temaområden. Ansvar innebär inte att kontaktpersonen ska svara för all kommunikation men att stötta andra aktörer i kommunen vid hanteringen av information.

Kontaktpersonnätverket träffas en till två gånger per år.

2.2.6 Politikernätverk

Uthållig kommuns politikernätverk är en seminarieserie med fokus på energi- och klimatfrågor inom ramen Uthållig kommun. Seminarierna riktar sig till kontaktpolitiker/ledande politiker inom programmet Uthållig kommun.

I nätverket får kommunpolitiker chansen att fördjupa sig i kniviga framtidsfrågor samt träffa andra politiker som brottas med liknande frågeställningar.

Programmet omfattar 7 tvådagars träffar och sträcker sig över tre år. Fokus ligger på politikernas ledarskapsroll inom energi- och klimatområdet och arbetet syftar till att stärka kommunens förmåga att navigera rätt i en osäker men samtidigt spännande energiframtid.

Träffarna har följande teman:

- 1 Introduktion; Trender och omvärld
- 2 Scenarier, framtid
- 3 Ledarskap, vision
- 4 Ledarskap, strategi
- 5 Strategi, praktisk politik
- 6 Opinionsbildning, kommunikation
- 7 Summering, repetition.

Mycket stor vikt läggs på nätverkande och kunskapsutbyte mellan deltagarna.

2.2.7 Extranät

Extranätet "Kontakten" är UK:s interaktiva mötesplats mellan de fysiska träffarna. Här kan man bland annat söka efter kollegor med specialkompetens, starta diskussionstrådar, hitta inplanerade aktiviteter samt ladda ned material från tidigare träffar. En del information riktar sig till samtliga deltagare i Uthållig kommun men det finns också specifika nätverk för de olika projektområdena och för politikernätverket.

Tanken är att medlemmarna står för merparten av innehållet. Energimyndigheten bidrar med information av mer praktisk och stödjande karaktär.

Det har visat sig oväntat svårt att få deltagarna att använda Kontakten, och ännu svårare att få dem att själva göra inlägg. Besöksfrekvensen stiger långsamt och från en låg nivå.

2.2.8 Årskonferenser

Uppstartskonferensen den 29 september 2011 hade 168 deltagare. Programmet bestod av en gemensam session och en parallell session uppdelat på näringspolitik och fysisk planering. Utvärderingen var positiv med höga betyg på samtliga delar.

Årskonferensen den 28-29 november 2012 hade 224 deltagare. Programmet bestod av gemensamma inlednings- och avslutningssessioner medan resten av programmet var uppdelat per temaområde eller per projektområde. Utvärderingen gav även denna gång höga betyg på alla delar, dock högst för projektsessionerna och lägst för de gemensamma sessionerna. Allmänt intryck fick i genomsnitt 3,25 på en skala 1-4.

Årets konferens går av stapeln den 19-20 november 2013 på City Conference Center Norra Latin i Stockholm. Konferensen ska summera året och inspirera kommunerna i det fortsatta arbetet.

2.2.9 Extern samarbetsgrupp

Den externa samarbetsgruppen består av representanter för Sveriges kommuner och landsting, Arkitekturmuseet, Boverket, Länsstyrelserna Dalarna, Norrbotten

och Skåne, Naturvårdsverket, Trafikverket, Tillväxtverket samt Miljöstyrningsrådet. Delegationen för hållbara städer ingick tidigare.

Syftet med den externa samarbetsgruppen är att bidra till att de organisationer som deltar på bästa sätt kan fullgöra sina uppdrag inom områdena fysisk planering, infrastrukturplanering och näringspolitik. Detta är i enlighet med regleringsbrevets text att etapp tre ska utformas i samråd med berörda myndigheter, Sveriges Kommuner och Landsting och med det arbete som bedrivs inom pilotlänen för grön omställning, och att arbetet ska organiseras på ett sådant sätt att synergier med andra aktörers verksamhet inom områdena skapas.

Hittills har fem möten hållits.

2.2.10 Resursfördelning

Uthållig kommuns budget för 2013 uppgår totalt sett till ca 13,3 Mkr, varav programmets och dess projekts kostnader uppgår till ca 6 Mkr och interna lönekostnader uppgår till ca 7,3 Mkr.

3 Uppdrag att leverera statusrapport

Uppdrag 12 i regleringsbrevet för 2013 lyder:

Statens energimyndighet ska till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 15 oktober 2013 redovisa en statusrapport avseende arbetet med "Uthållig kommun" under dess tredje programperiod. Rapporten ska redovisa de aktiviteter och resultat därav som vidtagits för utveckling, tillämpning och spridning av spjutspetsexempel med avseende på metoder för kommuners arbete att skapa förutsättningar för uthållig energianvändning lokalt och regionalt, bl.a. genom samordning med fysisk planering, transportinfrastrukturplanering och näringspolitik.

3.1 Uppdragets genomförande

Energimyndigheten utgår från att Regeringskansliet önskar en kortfattad men heltäckande beskrivning av samverkansprogrammet Uthållig kommuns status, med särskilt fokus på spjutspetsexempel varvid det bör förstås att de metoder som nämns i uppdraget är det önskade resultatet av de spjutspetsexempel som är under utveckling inom programmet.

Denna rapport inkluderar därför, utöver att beskriva det arbete som direkt relaterar till spjutspetsexempel, en översiktlig redovisning av programmets organisering och verksamhet i stort, samt referat av aktuella uppföljningar och utvärderingar inom programmet liksom inom det relaterade Forskningsprogrammet Uthållig kommun. Därutöver refereras planen för spridning av information om spjutspetsexempel.

Relevanta uppföljningar och utvärderingar är: (Se även kap 10)

- Kvalitativ halvtidsuppföljning 2013– upprepning av nollmätningen 2011
- Kvantitativ uppföljning 2012
- Enkät om spjutspetsexempel 2013
- Utvärdering av forskningsprogrammet Uthållig kommun.

4 Kvantitativ utvärdering av Uthållig Kommun etapp 3

Denna kvantitativa delutvärdering av projektet Uthållig kommun är ett led i den utvärdering av programmet som planerades redan vid starten 2011.

Det grundläggande syftet med utvärderingen är att svara på frågan *huruvida kommuner som deltar i Uthållig Kommun etapp 3 är bättre än andra kommuner inom energi- och klimatområdet*. Detta är en bred frågeställning som måste ta hänsyn till en mängd olika data och faktorer. Analysen utgår delvis utifrån de två temaområdena *näringspolitik* och *fysisk planering* inom Uthållig Kommun etapp 3, samt deras underliggande inriktningsområden. Vissa av dessa inriktningar är till sin natur svåra att analysera kvantitativt. Dels råder det ibland brist på bra statistiskt underlag, och dels är resultateffekter av inriktningarna oftast långsiktiga.

Frågeställningen för den kvantitativa analysen sträcker sig även utanför ramarna för temaområdena i Uthållig kommun etapp 3, vilket medför att analysen likaså baseras på faktorer som inte direkt är kopplade till temaområdena. Den kvantitativa undersökningen har genomförts genom att analysera externa undersökningar och statistiskt material med syfte att göra rättvisa jämförelser mellan kommuner som deltar i projektet och de som inte gör det.

4.1 Statistikkällor och dataunderlag

De externa undersökningar och rankingar som har använts är följande: *Naturskyddsföreningens klimatindex 2010* (enkätgranskning av kommunernas klimatarbete), *Gröna bilister* (kommunranking av arbete för att minska bilismens miljöpåverkan), *Miljöaktuellt* (engagemang i olika nätverk, ekomatcentrums undersökning, gröna bilisters ranking, skräpplockardagar, grön flagg certifiering samt egna frågor om miljöarbete) och *Svenskt näringsliv* (ranking av lokalt företagsklimat från enkät och statistik).

4.2 Statistisk metod

Det har använts tre metoder för analysarbetet med att besvara den ingående frågan *huruvida kommuner i Uthållig kommun etapp 3 är bättre än övriga kommuner när det gäller energi- och klimatarbete*.

T-tester har använts för att jämföra medelvärden av samma variabel mellan två grupper. Nollhypotesen som testet utgår från antar att skillnaden mellan kommungrupperna är noll. Om t-värdet överstiger ett visst värde kan nollhypotesen förkastas, vilket innebär att värdena inte är lika för de två grupperna av kommuner.

En linjär regressionsmodell har använts för att estimerat statistiska samband från ett antal observationer i alla kommuner i landet. En dummy-variabel konstruerades för att påvisa skillnader mellan kommuner som deltar och inte deltar i Uthållig kommun etapp 3 i modellen. Analysen är således begränsad till att undersöka om det finns skillnader mellan dessa kommuner, inte exakt varför.

En binär sannolikhetsfunktion används när det finns ett val mellan två diskreta variabler. I analysen tolkas inte koefficienterna direkt utan modellerna används för att titta på signifikanser och tecken på koefficienterna, varför marginaleffekter inte behöver beräknas.

4.3 Resultat

De kommuner som är med i Uthållig kommun etapp 3 har grupperats i kategorierna små, mellanstora, och stora kommuner. Indelningen baseras på SKL:s kommungrupper men med en aggregering av kommuntyper till de tre utvalda kategorierna. I gruppen stora kommuner är fördelningen mellan deltagande och icke-deltagande kommuner i princip jämn. Bland mellanstora och små kommuner finns en klar övervikt av kommuner som inte är med i UK etapp 3. Den vanligaste storleken bland kommuner som deltar i UK etapp 3 är dock <40 000 invånare. Ungefär 30 % av Sveriges befolkning bor i en kommun som deltar i UK etapp 3.

4.3.1 Deltagande i andra nätverk

En viktig bakomliggande faktor för att besvara den inledande frågeställningen är att undersöka de deltagande kommunernas engagemang i andra nätverk. De nätverk som granskats är Klimatkommunerna, borgmästaravtalet samt Sveriges ekokommuner. 10 av de 38² kommunerna i UK etapp 3 är med i initiativet Klimatkommuner, 15 av kommunerna är med i borgmästaravtalet och 13 deltar i Sveriges ekokommuner. Detta påvisar att de deltagande kommunerna i relativt stor utsträckning är delaktiga i andra nätverk.

4.3.2 Analys av olika initiativ och program

Detta avsnitt utgår från ett antal delfrågeställningar och statistisk data för att besvara den övergripande frågeställningen.

Finns det skillnader mellan deltagande kommuner i UK etapp 3 och övriga kommuner när det kommer till totala kostnader för solcellsinstallationer och beviljade belopp inom solcellsstödet?

Kommuner inom UK etapp 3 har haft större kostnader för installation av solcellssystem per kommun och mottagit högre beviljade belopp från solcellstödet. I genomsnitt har dessa kommuner haft kostnader på ungefär 4 miljoner SEK och beviljats stöd på 2,2 miljoner SEK. Detta jämfört med kostnader på 0,9 miljoner SEK och stöd på 0,5 miljoner SEK för kommuner som inte deltar i UK etapp 3. T-

---

² En kommun hoppade senare av, nuvarande deltagarantal är 37.

test bekräftar att det finns en signifikant skillnad i medelvärde mellan de två typerna av kommuner. Regressionsanalysen visar att effektskillnaden försvinner när hänsyn tas till andra faktorer, men kvarstår för beviljat belopp för solcellstödet. Det verkar således som att det finns en skillnad mellan deltagande och icke-deltagande kommuner när det gäller solcellstödet.

Finns det skillnader mellan deltagande kommuner i UK etapp 3 och övriga kommuner när det kommer till investeringar i vindkraft?

Ungefär 45 % av kommunerna som deltar i UK etapp 3 har investerat i egna vindkraftverk medan motsvarande andel för övriga kommuner är ungefär 20 %. Den signifikanta skillnaden försvinner dock när andra faktorer tas hänsyn till. Små och medelstora kommuner har en negativ signifikant effekt på vindkraftinvesteringar, relativt att vara en stor kommun. Det går inte att fastställa att deltagande kommuner är bättre på vindkraft just *på grund* av UK etapp 3.

Är kommuner i UK etapp 3 bättre än övriga kommuner när det kommer till miljöanpassad fysisk planering?

För att besvara frågan undersöks huruvida kommuner har aktuella dokument för att främja miljöanpassade transporter och minskat transportbehov, samt om kommunerna har klimatanpassningsdokument. I genomsnitt har 50 % av kommunerna i UK etapp 3 sådana dokument, jämfört med 35 % för övriga kommuner. Skillnaden är signifikant med 90 % säkerhet. Skillnaden försvinner dock när andra faktorer tas hänsyn till. När det gäller klimatanpassningsdokument har 50 % av kommunerna i UK etapp 3 ett sådant medan motsvarande siffra för övriga kommuner är 25 %. Skillnaden är signifikant. Effekten kvarstår när hänsyn till andra faktorer tas, och marginaleffektberäkningar visar att sannolikheten att en kommun har ett klimatanpassningsdokument ökar med 22 % om kommunen är med i UK etapp 3.

Är kommuner i UK etapp 3 bättre än övriga kommuner när det kommer till miljöbilar?

Kommunerna i UK etapp 3 har signifikant högre andel miljöbilar än övriga kommuner, men denna effekt verkar inte bero på deltagande utan snarare på att större kommuner har högre andel miljöbilar än mindre.

Är kommunerna i UK etapp 3 bättre än övriga kommuner när det kommer till fjärrvärme?

Det finns inte någon uppenbar skillnad i fjärrvärmeanvändning mellan deltagande och icke-deltagande kommuner. Stora kommuner har en signifikant positiv effekt på användningen per år och invånare. Detta är förväntat och kommunerna i UK etapp 3 är inte bättre än andra när hänsyn tas till andra faktorer.

Är kommunerna i UK etapp 3 bättre än övriga kommuner när det kommer till näringspolitik?

För att besvara frågan har andel personer i arbete samt antal nyföretag per 1000 invånare undersökts. T-testet visar att det inte ännu finns någon signifikant skillnad mellan deltagande och icke-deltagande kommuner.

Är kommunerna i UK etapp 3 bättre på att sätta upp klimat- och energieffektiviseringsmål än övriga kommuner?

För att besvara frågan har naturskyddsföreningens enkät gällande klimatarbete granskats. I genomsnitt har kommunerna i UK etapp 3 oftare klimat- och energimål. Nästan 100 % av de deltagande kommunerna har klimatmål. T-testet visar att skillnaderna mellan deltagande och icke-deltagande kommuner är signifikanta. Regressionsanalysen visar dock att skillnaderna främst beror på invånarantal i kommunerna. Därmed går inte att fastställa om deltagandet i UK etapp 3 förklarar skillnaderna.

Har kommuner i UK etapp 3 sökt och oftare fått stöd genom energikartläggningscheckar jämfört mot övriga kommuner?

Deltagande kommuner har fler checkar än icke-deltagande. Kommunerna verkar bättre än övriga då det finns en signifikant skillnad med i snitt 1,46 checkar per deltagande kommun och 0,65 checkar för övriga. När andra faktorer tas hänsyn till ökar dock inte sannolikheten för checkar, utan exempelvis antalet invånare visar sig ha stor betydelse.

4.3.3 Rankingar och index

Avsnittet analyserar olika index och rankingar för medverkande och övriga kommuner. Analyserna utgår från erhållna poäng snarare än placering.

4.3.4 Naturskyddsföreningens klimatindex

Placerar sig kommunerna i UK etapp 3 bättre i indexet än övriga kommuner?

Ja kommunerna i UK etapp 3 har en större andel höga poäng jämfört med övriga kommuner och skillnaderna är signifikanta. Medianpoängen för deltagande kommuner är 45 poäng, och för övriga 27 poäng. Även när hänsyn tas till andra faktorer kvarstår den signifikanta skillnaden. UK etapp 3 kommunerna har 7 poäng mer i rankingen än övriga kommuner. Noterbart är att en poänggivande faktor är deltagande i UK etapp 3 i sig, vilket medför en viss risk för endogenitet i modellen. Detta innebär att deltagande i UK etapp 3 höjer poängen inom rankingen, men inte i så hög grad att hela skillnaden kan förklaras.

4.3.5 Gröna bilister (En förening för främjandet av en miljöanpassad trafikutveckling)

Placerar sig gruppen med kommuner som deltar i UK etapp 3 bättre i Gröna bilisters ranking jämfört med gruppen övriga kommuner?

I genomsnitt har deltagande kommuner 3 högre rankingpoäng än övriga kommuner vilket är signifikant. Skillnaden försvinner dock när andra faktorer tas hänsyn till. Kommunerna i UK etapp 3 är således inte bättre än övriga i rankningen.

4.3.6 Miljöaktuellt kommunranking 2012

Placerar sig gruppen med deltagande kommuner i UK etapp 3 högre i rankningen jämfört med övriga kommuner?

I genomsnitt har deltagande kommuner 3 högre rankingpoäng än övriga kommuner vilket är signifikant. Skillnaden består när andra faktorer tas hänsyn till. Deltagande i UK etapp 3 leder till 1,5 poäng högre i rankningen för deltagande kommuner. De deltagande kommunerna är således bättre än övriga i rankningen.

4.4 Slutsatser

Den övergripande frågeställningen om huruvida deltagande kommuner inom UK etapp 3 är bättre än övriga har visat sig vara svåranalyserad rent statistiskt. Underlaget begränsas både av tillgänglig data och typ av tillgänglig data, och det är inte helt lätt att ställa en korrelation mellan exklusivt deltagande och resultat. För att underlätta den kvantitativa tolkningen kan resultaten sammanställas i tre tydliga grupper:

- Resultat som uppvisar signifikant skillnad mellan deltagande och icke-deltagande kommuner **även** när resultatet kontrolleras mot andra variabler såsom storlek eller invånarantal.
- Resultat som uppvisar signifikant skillnad mellan deltagande och icke-deltagande kommuner men där signifikansen försvinner när resultatet kontrolleras mot andra variabler såsom storlek eller invånarantal.
- Resultat som inte uppvisar någon signifikant skillnad mellan deltagande och icke-deltagande kommuner.

De kommuner som deltar i UK etapp 3 uppvisar generellt ”bättre” resultat än ej deltagande kommuner men det går inte att uttala sig om varför. Tillgänglig data speglar i stor utsträckning förhållanden, och inte kausala samband. Den ingående frågan kan således besvaras: ”Nej, det går inte att påvisa att kommuner som deltar i UK etapp 3 är bättre än andra på miljö- och klimatarbete”.

Det finns dock statistiskt signifikanta skillnader inom vissa områden, skillnader som inte försvinner vid kontroll mot bakgrundsvariabler. I dessa fall är det inte slumpen eller omgivande faktorer som avgör resultatet. Utifrån detta kan frågan således även besvaras: ”Ja, kommuner i gruppen UK etapp 3 är bättre än andra

kommuner gällande vissa aspekter kopplade till miljö- och klimatarbete”. Detta visar sig speciellt inom områden som solcellsstöd, energieffektiviseringscheckar och klimatränningar. Den statistiska analysen kan dock inte härleda kausala samband, och det går inte att fastställa orsaken till att deltagande kommuner är bättre än andra enbart med en kvantitativ ansats.

4.5 Diskussion

Även om de kausala resultatsambanden mellan program och deltagande förblir oklara, understryker undersökningen att de deltagande kommunerna *är* bland de mest ambitiösa när det gäller miljö- och klimatarbete. Detta ligger i linje med den ursprungliga projektbeskrivningen och kommunurvalet inför UK etapp 3 framtagna av Energimyndigheten³. Den kvantitativa undersökningen kan bekräfta detta och samtidigt peka på en generell bild av de deltagande kommunernas situationer inom respektive undersökningskategori. Det bör dock nämnas att ingående data inte alltid är strikt mätbara sett ur ett naturvetenskapligt perspektiv. Index och rankingar baseras oundvikligen på vissa subjektiva bedömningsmoment i framtagningsprocessen, medan andra kategorier enklare kan mätas, t.ex. andel miljöbilar. Resultatets reliabilitet bedöms därför vara något oklar, särskilt när det gäller indexrankingar och nätverkande. Värdet i undersökningen ligger främst i att tillgängliggöra olika sorters data på ett enhetligt sätt, varför denna oklarhet kan accepteras då datatyperna inte tolkas mot varandra.

En potentiell synergieffekt av den genomförda undersökningen är att den lägger en god grund för en framtida uppföljning av UK etapp 3. Många av de aktiviteter som ligger inom ramen för programmet är främst långsiktiga till sin natur, framför allt när det gäller energieffektiv planering. Dessa långsiktiga effekter kan med fördel följas upp med en liknande undersökning mot slutet av 2014. Data kan då med fördel jämföras mellan undersökningarna för att få en bredare bild av den intrakommunala utvecklingen inom ett givet tidsspann. Problemet med kausalitet kvarstår förvisso och det krävs en koppling till andra typer av undersökningar, något som utreds senare i denna rapport.

Resultaten illustrerar tydligt vikten av att använda en statistisk modell som tar hänsyn till bakgrundsvariabler, och som därmed kan förklara om skillnader i genomsnittsvärden mellan olika grupper är statistiskt säkra eller om de kan förklaras av skillnader i bakgrundsvariabler.

Den kanske viktigaste slutsatsen av undersökningen är att den tyder på signifikanta skillnader när det gäller framtagande av klimatanpassningsdokument i den fysiska planeringen. Deltagande kommuner är här signifikant bättre än ej deltagande, vilket i kombination med övriga undersökningar underbygger analys och diskussion i slutet av denna statusrapport.

---

³ Uthållig kommun, etapp 3 DNR 00-10-6567 kap.3

5 Kvalitativ utvärdering av UK etapp 3

För att kvalitetssäkra den övergripande utvärderingen av projektet har den kvantitativa utvärderingen kompletterats med en mer detaljinriktad kvalitativ intervjustudie. Studien genomfördes även vid 2011 års utvärdering och kan därför ge en god bild av programmets resultatutveckling över tid.

Intervjustudien har genomförts både med deltagande och ej deltagande kommuner inom UK etapp 3 (hädanefter kallade jämförelsekommuner, eller JK).

5.1 Metod och underlag

Intervjuerna baserades på utvalda frågor inom fyra indexområden⁴:

- *Upplevt genomslag av UK etapp 3 inom den kommunala ledningen*
- *Upplevt genomslag av UK etapp 3 för energi- och klimatfrågor inom den kommunala ledningen.*
- *Genomslag av energi- och klimatfrågan i den fysiska planeringen*
- *Arbete för att främja energieffektivisering och förnybar energi inom näringslivet.*

För att underlätta läsning redovisas i rapporten de mest intressanta och relevanta figurerna över kommunernas svar. För att möjliggöra jämförelser med förra etappen av UK var en målsättning att samma personer, såväl tjänstemän som politiker, skulle besvara frågorna. Av tjänstemännen inom UK svarade 37 st, varav 11 var nya kontaktpersoner. När det gäller politikerna svarade 18 st varav 17 svarade även föregående år. Inom JK svarade 9 tjänstemän varav 8 även deltog förra året, men endast 2 politiker varav 1 svarade förra året. Detta medför att resultatet till viss grad kan påverkas av att nya personer gör skilda bedömningar gällande frågorna. En viktig grund är att jämförelser mellan deltagande och ej deltagande kommuner bör göras försiktigt, då underlaget för JK är väldigt litet. Denna problematik lyfts även fram i kapitel 9.

Indexeringen av vissa frågor underlättar en kvantifiering där varje fråga ger 0-100 poäng beroende på angivet svar inom grupperna *tjänstemän*, *politiker* samt *tjänstemän och politiker*. Resultatet från individuella svar ges i två grupper: aggregerat och vikt per fråga. Aggregerat innebär att det beräknas ett medelvärde av den totala poängen för grupperna (summan delat med antal frågor). Vikt per fråga innebär att resultatet av poäng/genomsnittlig fråga delas med antal frågor.

Förutom indexeringen av frågorna används de även som indikatorer för att möjliggöra en något djupare analys. Indikatorerna beskriver hur många kommuner

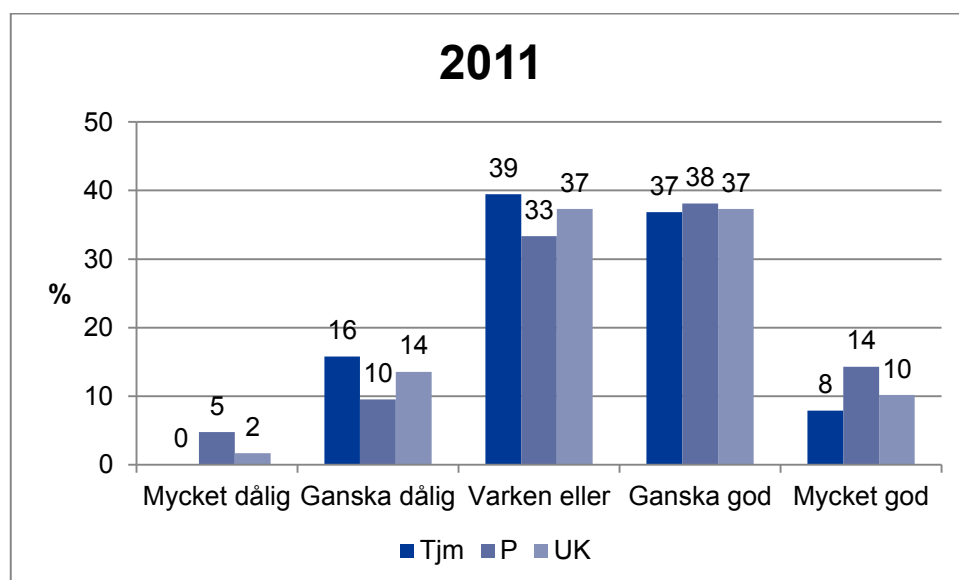
---

⁴ För ytterligare information om grundmaterialet för indexområdena se källhänvisning i slutet av rapporten. Indexen baseras på ett antal huvudfrågor som inte belyses närmare här.

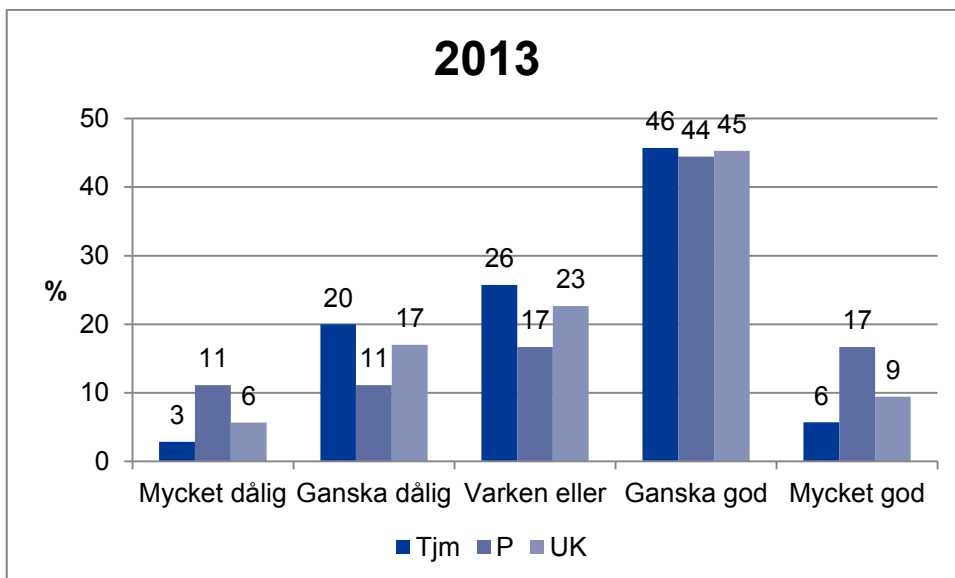
som instämmer i frågorna, alternativt hur stor andel kommuner som svarar mycket/ganska mycket. Förändringen för indikatorerna för fysisk planering och näringspolitik redovisas mellan 2011 och 2013 och redovisas i procent. Detta ger en god bild av kommunernas åsikt kring ett frågeområdes relevans inom den dagliga kommunala verksamheten.

Index 1 – Upplevt genomslag av UK inom den kommunala ledningen

Inom detta index redovisas frågorna gällande kännedom om UK etapp 3 bland grupperna. Resultatet påvisar både en god kännedom om programmet med aggregerade siffror på 73 poäng för samtliga grupper, samt överensstämmande resultat mellan tjänstemän och politiker. För indexet har knappt någon förändring skett. Både etapp 2 och 3 av UK visar höga siffror på 72-73 poäng. Kommentarer som har lämnats i och med enkäten pekar på att kommunerna vill nyansera bilden till ”de som behöver veta är väl insatta medan resten får reda på det de behöver”. Genomslaget är generellt sett stort.

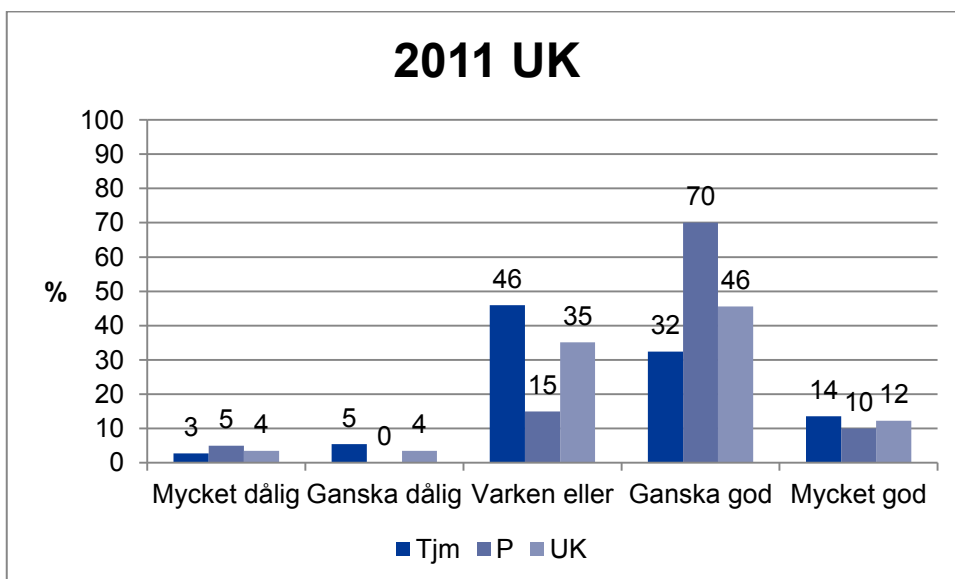
Figur 1. Hur skulle du beskriva kommunledningens kännedom om målsättningen med Uthållig kommun? (2011)

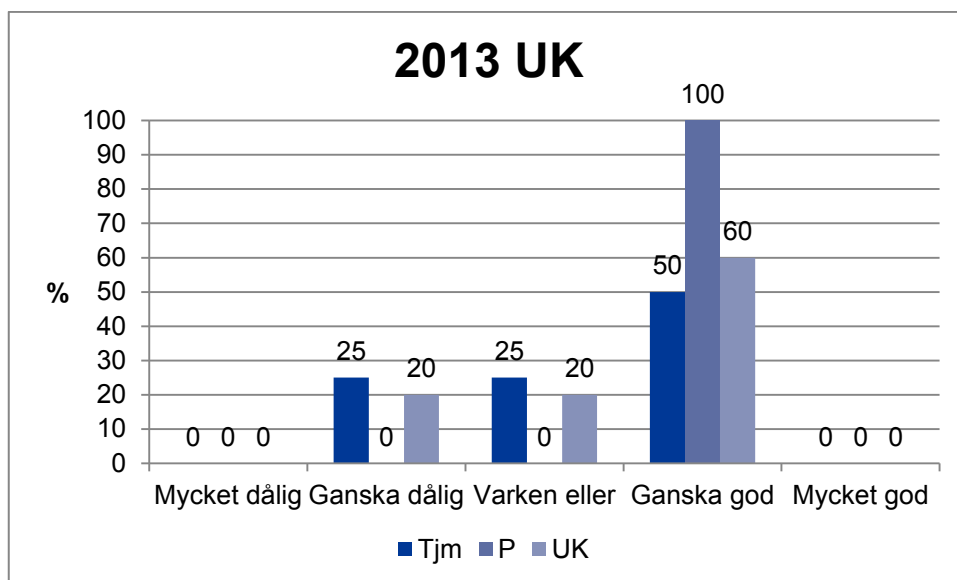
Figur 2. Hur skulle du beskriva kommunledningens kännedom om målsättningen med Uthållig kommun? (2013)

Index 2 – Upplevt genomslag för energi- och klimatfrågor inom den kommunala ledningen

Tjänstemännen inom UK svarar i samtliga frågor något mer positivt än tjänstemännen inom JK. UK kommuner upplever således genomslaget mer positivt än JK. Framförallt i frågan gällande aktivitetsnivån för genomförande av energi- och klimatstrategier har UK tydligt mer positiva svar. Indexet pekar på att tjänstemännen inom UK redan har ett högt utgångsvärde 2011 som sjunker något under 2013. Svarande politiker inom UK har dock fått ett tydligt högre index än tjänstemännen. Sammanlagt för de bägge grupperna minskar indexet ett par enheter.

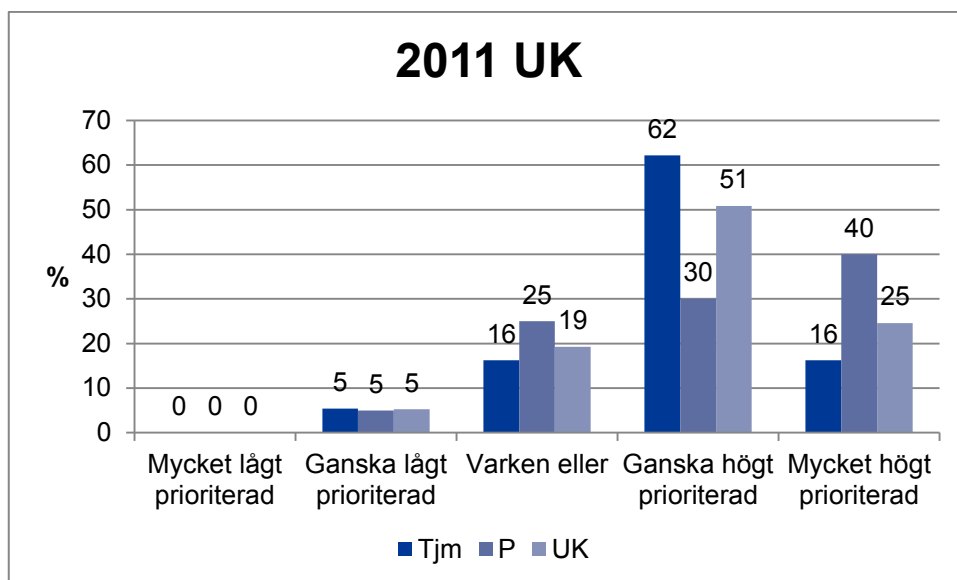
Figur 3. Hur skulle du beskriva kommunledningens kompetens inom klimat- och energifrågor? (2011)

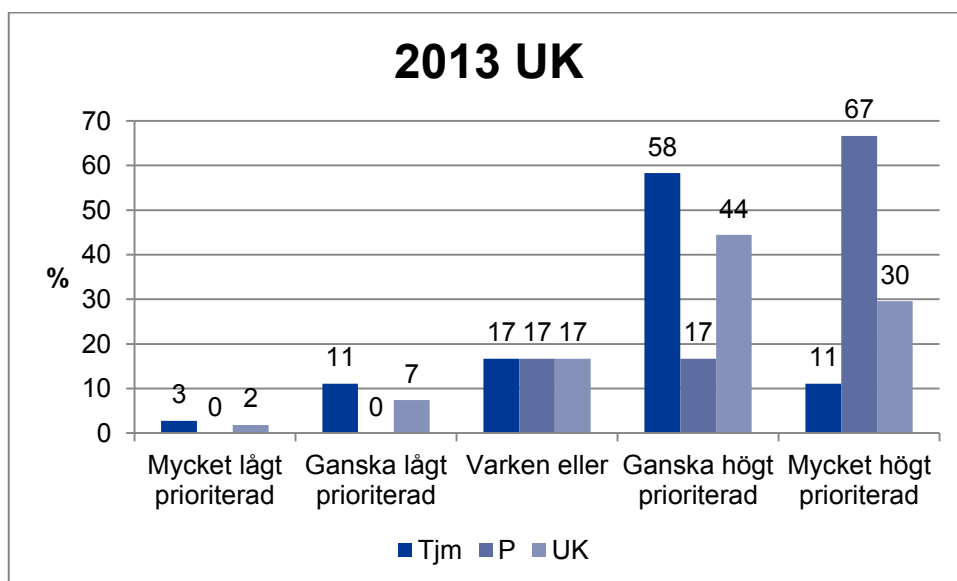
Figur 4. Hur skulle du beskriva kommunledningens kompetens inom klimat- och energifrågor? (2013)

Index 3 – Genomslag av energi- och klimatfrågan i den fysiska planeringen

Indexet visar att genomslaget av energi- och klimatfrågan i den fysiska planeringen är tydligt starkare inom UK jämfört med JK. Gällande planarbetet fick frågan om översiktsplanen innehåller riksintressen för energiproduktion och infrastruktur för energi högst antal positiva svar inom UK. Aggregerad poäng för UK inom indexet är 59 och för JK 48. Indexet visar en stor skillnad mellan UK och JK. Indexet för UK har ökat med 11 procentenheter och hela 85 procentenheter för JK. Poängmässigt ligger dock UK fortfarande väldigt väl till med 59 poäng för 2013. En möjlig tolkning är att JK kommuner prioriterar energi- och klimatfrågan på ett helt annat sätt än 2011, vilket även har varit en målsättning med myndighetens övergripande arbete rörande t.ex. remisser. Jämförelsen är dock osäker. Det som kan sägas är att etapp 3 av UK medfört större genomslag för energi- och klimatfrågor än det var vid etapp 2.

Figur 5. Hur skulle du beskriva prioriteringen av energieffektivisering och förnybar energi på den kommunpolitiska agendan? (2011)

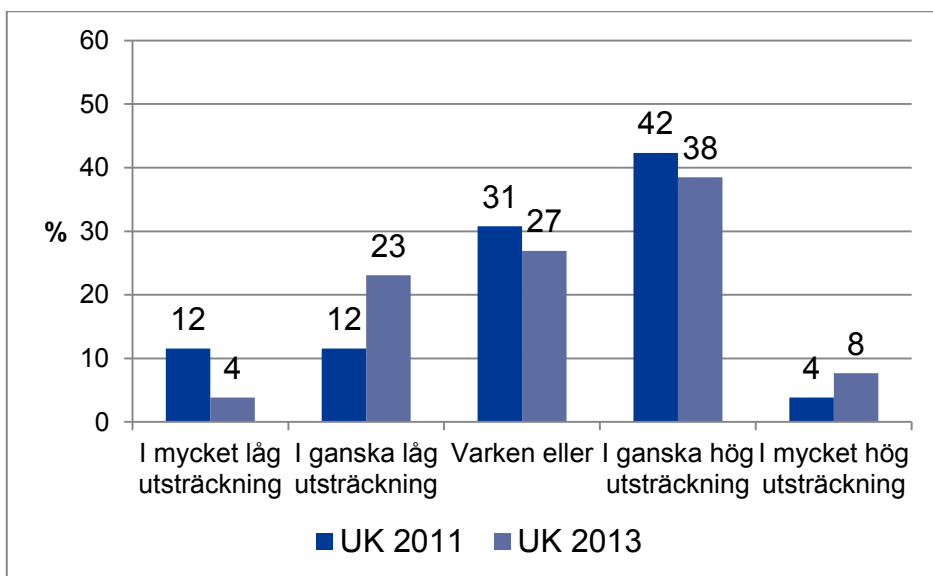
Figur 6. Hur skulle du beskriva prioriteringen av energieffektivisering och förnybar energi på den kommunpolitiska agendan? (2013)

Index 4 – Arbete för att främja energieffektivisering och förnybar energi inom näringslivet

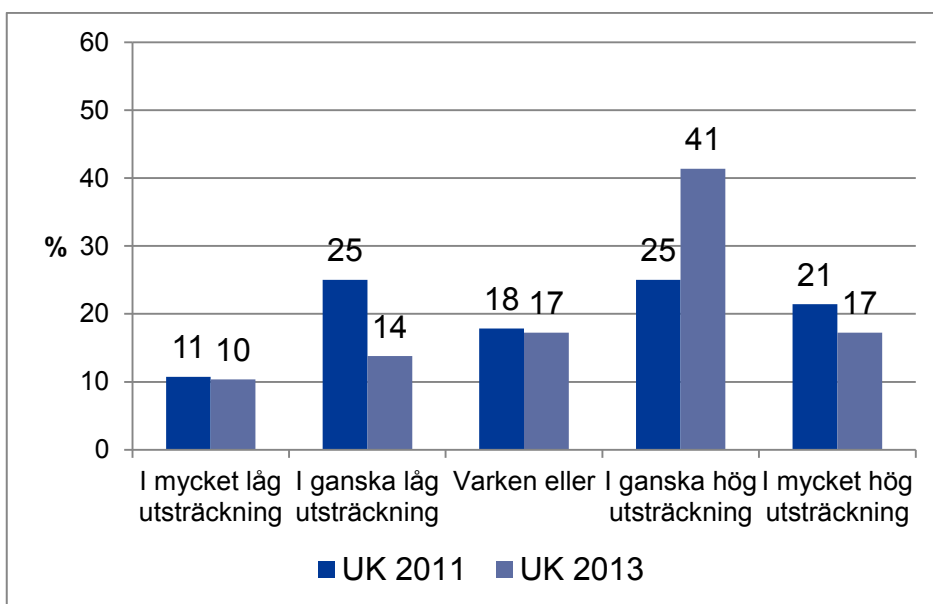
Även i detta index skiljer sig UK och JK tydligt åt. Aggregerad poäng för UK är 74, jämfört med 55 för JK. Främst i frågorna gällande oprövade teknikösningar och samarbete för att främja innovationer svarar UK mer positivt än JK. Indexet visar att man inom många kommuner inom UK redan vid projektets start bedrivit ett aktivt arbete för att främja energieffektivisering och förnybar energi inom

näringslivet. Detta resultat ligger även i linje med den kvantitativa undersökningen. Arbetet ökar endast lite i omfång och indexet förblir på en hög nivå.

Figur 7. I vilken utsträckning anser du att företagen medverkar för att hjälpa kommuner nå sitt mål inom energi- och klimatområdet?

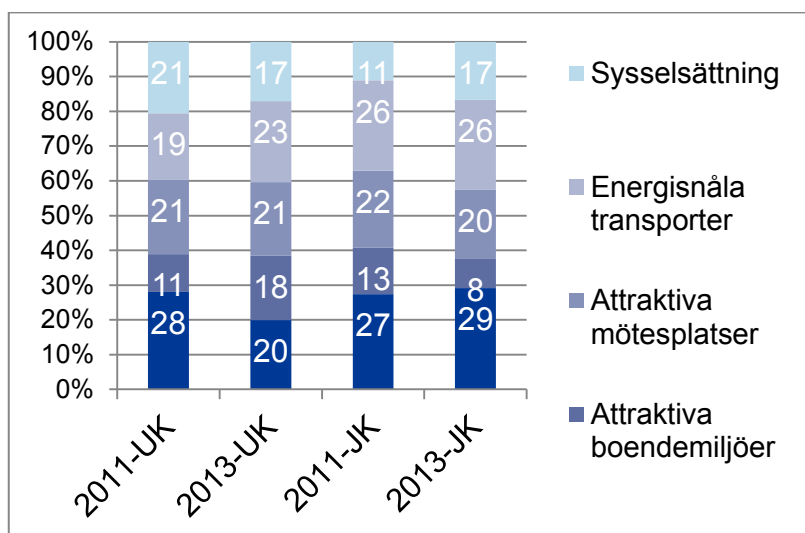
Figur 8. I vilken utsträckning anser du att kommunen främjar företag som satsar på lokal energiproduktion? (t.ex. småföretag i jordbrukssektorn)

5.2 Index 2011-2013

En viktig del av undersökningen är den jämförande delen där utvecklingen inom UK etapp 3 kan vägas mot UK etapp 2. Vissa jämförelser kan även göras med JK, men det låga antalet svar inom den gruppen samt problem gällande urvalet gör att den jämförelsen inte bör fästas för stor vikt. Reliabiliteten i en sådan jämförelse är tyvärr väldigt låg och utanför Energimyndighetens kontroll, på grund av en naturlig ovillighet från ej deltagande kommuner att delta i undersökningen.

5.3 Analys

Ett viktigt klagörande från undersökningen är att det har skett en tydlig förskjutning mellan åren 2011 och 2013 gällande kommunledningars kunskap om UKs målsättningar. Denna har ökat, vilket pekar på en bredare förankring kring programmet inom kommunerna. Andelen av kommuner som anser att kommunledningens kompetens är god eller mycket god har även undersökts. Indikatorn har gått ner för denna fråga men svaren visar att två kommuner har gett sämre svar än 2011, varav en har ny kontaktperson. Fem kommuner har däremot höjt sina svar. Totalt tyder svaren på att det skett en kompetenshöjning, trots poängfördelningen.

Figur 9. Vilka mål väger tyngst inom den fysiska planeringen i kommunen?

Figur 9 ger en intressant bild av prioriteringen av olika frågor inom både UK och JK. UK har ökat sin prioritering av frågor gällande boendemiljöer och attraktiva transporter. En möjlig tolkning i kombination med enkätsvaren är att kommunerna inom UK har fått en ökad insikt i frågor gällande fysisk planering, en fråga som ämnats stor uppmärksamhet under flertalet projektområden inom etapp 3, men även inom hela programmet UK sedan starten.

När det gäller index 2 har det skett en generell förskjutning åt det positiva hållet. Enkätsvaren tyder på att energieffektivitet och förnybar energi både diskuteras

och att arbetet prioriteras internt. UK har verkligen fått upp frågan på agendan. Noterbart är att det inom fråga 2.4, som valts ut som indikator, har skett en svag negativ förändring. Enkätsvaren tyder på att många respondenter dock inte kunde besvara frågan vilket medför en fundering kring om det är fel personer att tillfråga i första läget. Mörkertalet verkar vara stort vilket gör eventuella slutsatser svårdragna. Även inom index 3 är förbättringen mellan åren tydlig men aktiviteten inom index 4 har inte ökat nämnvärt.

En stor framgångsfaktor gällande området näringspolitik är att UK har höjt sin indikator för teknikupphandling från 29 till 67 procent.

Generella slutsatser som kan dras utifrån den kvalitativa undersökningen är att kommuner inom UK redan vid projektstart har höga poängtal i de flesta kategorier, och att dessa oftast höjs ytterligare under 2013. I några kategorier ses JK kommuner komma ikapp väldigt bra, inte minst inom energi- och klimatstrategier. Även om underlaget för JK är litet är det möjligt att effekten delvis beror på myndighetens remissarbete samt arbete med spridningsprojekt. Sådana slutsatser är tentativa men värda att påpeka. Undersökningen pekar likt den kvantitativa på att UK kommuner är duktiga nätverkare och villiga till att pröva nya tekniklösningar.

5.4 Diskussion

Likt den kvantitativa undersökningen tyder den kvalitativa på att kommuner inom UK etapp 3 är bättre på energi- och klimatfrågor än andra kommuner. Det bör dock inte dras för stora slutsatser gällande jämförelser mot riket då jämförelseunderlaget är litet. Det finns en stor kunskap om målsättning med programmet för de deltagande kommunerna, och de principiella orsakerna för programmet verkar väl förankrade. Undersökningen kan dock inte i detaljerad grad svara på om förbättringar med all säkerhet beror på deltagande inom UK etapp 3. Tillsammans med insamlade kvantitativa data kan bedömningen göras att UK etapp 3 i vissa fall leder till mätbara förbättringar. Synergieffekter inom programmet är dock svårdefinierade, och det är samtidigt svårt att mäta resultat av t.ex. förvaltningsövergripande samarbeten och inspiration från dessa kopplat till t.ex. planeringsskeden av projekt. Resultatet av denna undersökning påvisar flertalet styrkor hos de deltagande kommunerna, styrkor som även går i linje med programmets målsättningar. Det mest mätbara resultatet är dock statusen på de spjutspets exempel som ska tas fram inom programmet, vilka illustreras senare i rapporten.

6 Enkät om spjutspetsexempel

Enkäten skickades ut till deltagarkommunernas samtliga kontaktpersoner för de olika projektområdena. Vid tiden för sammanställningen hade 58 svar inkommit. Kommundeltagandet i samtliga projektområden summerar till 71. Andelen av kommundeltagandet i projektområden som hittills resulterat i ett rapporterat (påbörjat) projekt är därmed 82 %.

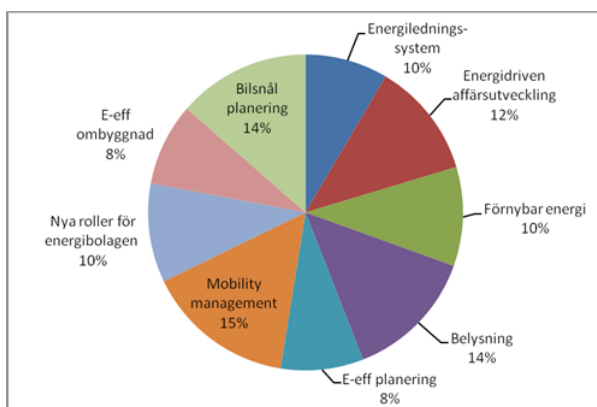
Enkät svar har inkommit från 33 kommuner, varav 17 kommuner har redovisat mer än ett projekt. Av de kommuner som inte redovisat något projekt har tre anmält att det tänkta projektet inte påbörjats. Energimyndigheten känner till att de kommuner som inte svarat inte heller kommit igång med sitt eller sina tänkta projekt. De figurer som redovisas i rapporten baseras på inkomna svar.

6.1 Metod och underlag

För att utvärdera statusen gällande spjutspetsexempel har Energimyndigheten tillsammans med KanEnergi utformat en djupgående enkät innehållande 27 frågor. Enkäten berör spjutspetsexemplen specifikt och utgör ett komplement till de mer övergripande kvalitativa och kvantitativa studierna. Inom svarsalternativen ingår det frågor som besvaras med fritext.

6.2 Redovisning av enkät svar

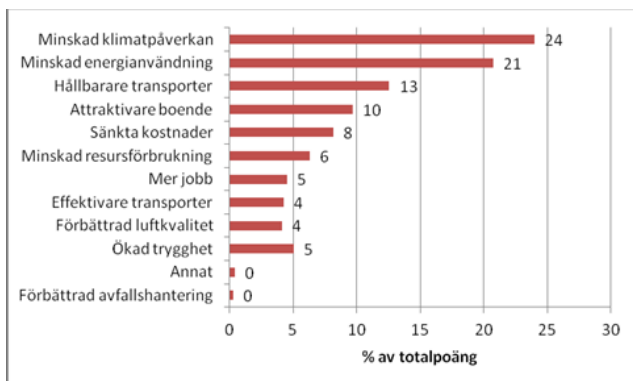
Nedan följer en sammanställning av enkät svaren där de viktigaste frågorna lyfts fram. Det övergripande syftet är att undersöka hur arbetet inom nätverket fungerat samt om det finns ett kausalt samband mellan deltagande i nätverket och det interna arbetet med att ta fram spjutspetsexempel.

Figur 10. Spridning projektområden

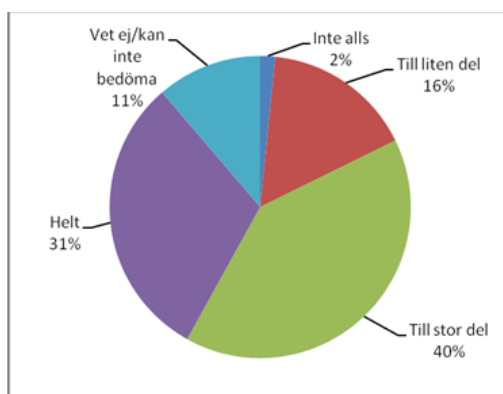
Figuren visar andelen kommuner som arbetar inom respektive temaområde för UK etapp 3 och baseras på alla inkomna svar. Överblickens markerar att fördelningen över lag är jämn mellan områdena.

När det gäller vilka effekter deltagande kommuner hoppas att projektresultatet ska bidra till fick de rangordna alternativen nedan från 1-5. Noterbart är att minskad energianvändning fick 19 st femmor, hållbara transporter 11 st och minskad klimatpåverkan 10 st. Energiområdet rankas således högt.

Figur 11. Kommunalt uppfattad projektnytta

För att få en sammantagen uppfattning gällande statusen på alla spjutspetsexempel ställdes frågan till kommunerna huruvida de själva bedömer att projektmålen

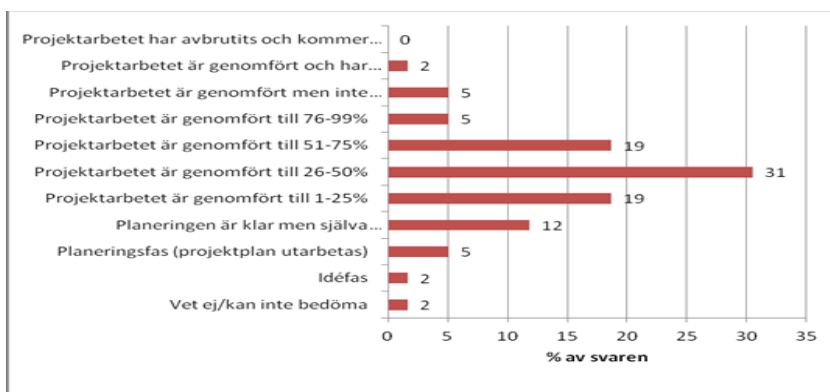

kommer att nås. Indikationen är att många spjutspetsexempel kommer att kunna presenteras, men det är svårt att utifrån enbart denna fråga precisera påståendet. De kommuner som svarar ”till stor del” utgör den största gruppen, men det måste poängteras att det inom serien förmodligen ryms ganska breda definitioner. Resultatet är dock positivt i den mån att det finns tid kvar inom projektet för att sporra och motivera de

kommuner som ”nästan når fram”. Endast 2 % av kommunerna negativt.

Figur 12. Bedömning av projektmålsuppfyllelse

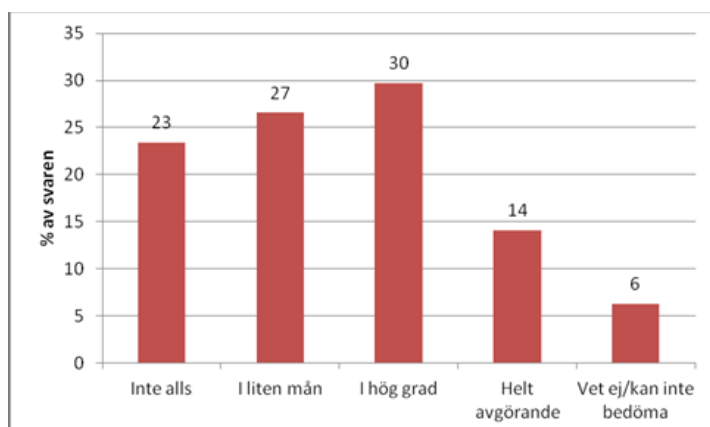
Figuren nedan tydliggör spjutspetsexemplens nuvarande genomförandestatus baserat på inkomna svar.

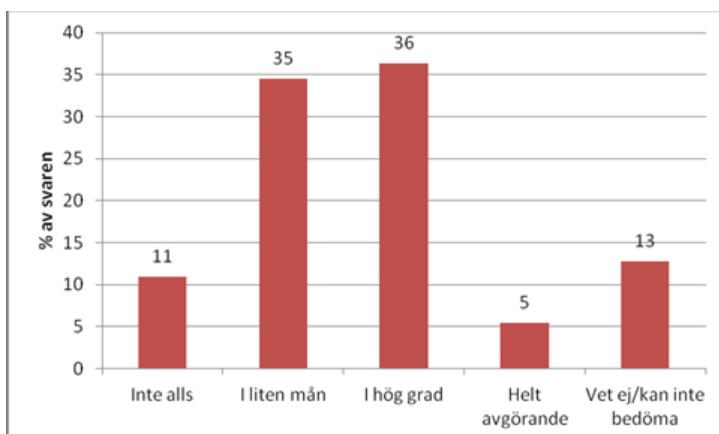
Figur 13. Genomförandestatus spjutspetsexempel

Sammantaget påvisar enkätsvaren att arbetet med spjutspetsexempel fortskrider och ligger över lag bra till tidsmässigt. 8 kommuner ligger före i tidsplanen och har genomfört projektet, varav 2 även är utvärderade internt av de berörda kommunerna. Dock finns det fortfarande en del kommuner där arbetet släpar efter. Orsakerna till detta anges av kommunerna mestadels som antingen brist på tid eller brist på pengar. I grund och botten är detta en prioriteringsfråga där aktiviteten ställs mot andra resurskrävande projekt eller verksamheter inom den interna verksamheten. I detta skede av etapp 3 bör arbetet med projekten vara igång, och i vissa fall är möjligheten att komma ikapp mindre. Åtgärder och intentioner från Energimyndighetens sida gällande dessa fall belyses i analysavsnittet av denna rapport.

Eftersom fokusering av etapp 3 berör spjutspetsexempel var det viktigt att utreda både huruvida programmet bidragit till att upprätta sådana projekt, men framför allt hur deltagande har bidragit till projektens resultat. Kommunernas uppfattning i dessa frågor redovisas nedan i två figurer. Svaren kan tolkas som att flertalet kommuner visste vad deras spjutspetsexempel kunde tänkas bli redan innan programmet startade. Flertalet fick dock draghjälp med detta och över lag representerar svaren ett brett spektrum.

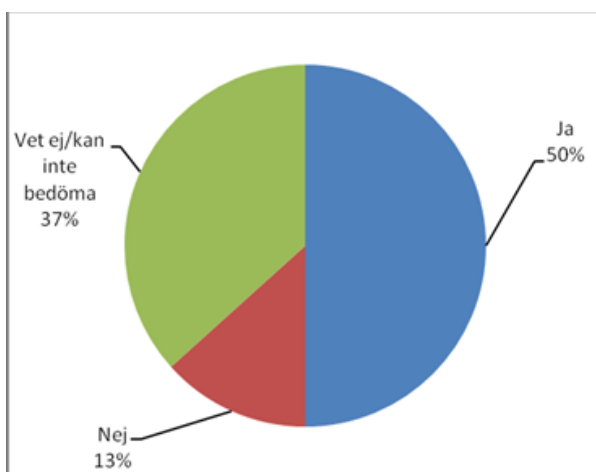
Figur 14. I hur hög grad har UK etapp 3 bidragit till projektets uppkomst?

Figur 15. I hur hög grad har UK etapp 3 bidragit till projektets resultat?

När det gäller i hur hög grad UK etapp 3 bidragit till projektets resultat ser vi indikationer på en relativt hög nytta. Svaren omfattar det totala intrycket av deltagande i etapp 3 och visar att endast 11 kommuner funnit nyttan obefintlig. Det bör dock flaggas för att frågan kan bedömas och värderas olika mellan kommunerna då den egentligen grundas på deras initiala förväntningar och förhoppningar gällande utformningen av arbetet inom UK etapp 3.

Enkäten undersöker även tentativt frågan kring huruvida kommunernas projekt kan bedömas vara ett spjutspets exempel. Definitionerna kring spjutspets är i dagsläget övergripande och Energimyndigheten arbetar med definitionsfrågan i en löpande process. Med utgångspunkt i det initiala kommunurvalet vill myndigheten ha möjlighet till att under arbetets gång kunna påverka spjutspetsiden utan att fastna i fördefinierade kriterier. Förfarandet bör underlätta en slutgiltig utvärdering av intern och extern expertis. Kommunerna har tillfrågats huruvida de anser att deras egna projekt kan kallas för spjutspets. Svartsbilden är mycket positiv då endast 13 % svarar nej. Bland kommentarerna återfinns flertalet svar att projektet inte är spjutspets idag men har potential att bli det vid färdigställning. Några svarande har även haft svårt för att bedöma vad som kan anses vara spjutspets, vilket i dagsläget är förståeligt. Energimyndigheten avvaktar än så länge med att fastställa exakta kriterier kring spjutspets exempel.

Figur 16. Kan kommunens projekt klassas som spjutspets?

6.3 Fördjupning kring färdigställande och resultat

En nyckelfråga i UK etapp 3 är huruvida spjutspetsprojekten kommer att färdigställas och hur framgångsrikt programmet har varit. Energimyndigheten har arbetat med olika metoder för att besvara detta och arbetar även löpande med framtagande av indikatorer, statistik och data som kan utgöra ett gott underlag. I viss mån har det visat sig nödvändigt att utarbeta en uppdaterad målsättning och i förlängningen ta fram nya indikatorer.

Spjutspetsenkäten påvisar en god och lättförståelig bild av tre nyckelfrågor som sammankopplar arbetet i UK etapp 3 med kommunernas interna projektarbete. Tabellen i fråga redovisas nedan i sin helhet och ger en aggregerad bild där projektstatus kan kopplas till programnytta.

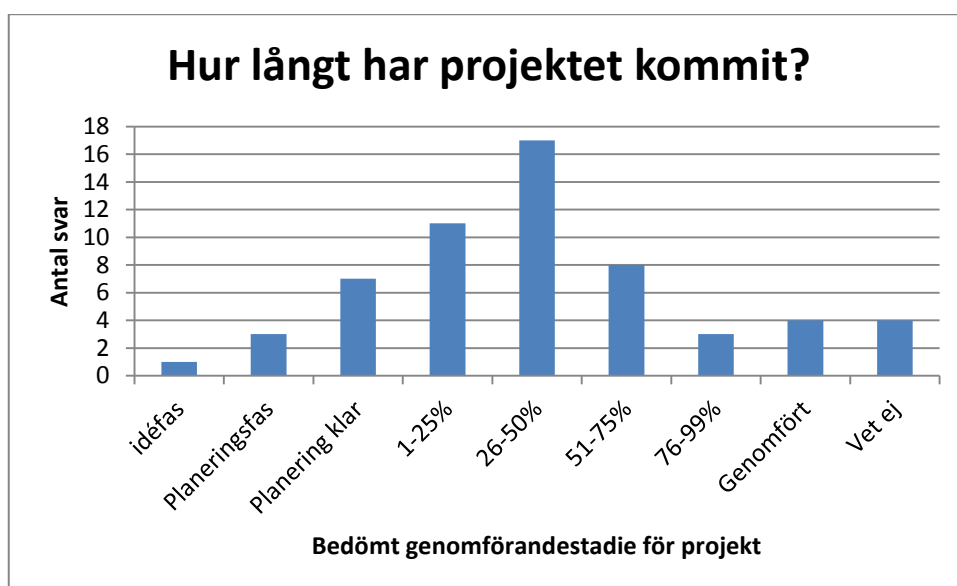
Kommun	Hur långt har projektet kommit? (fråga 9)	Var UK avgörande för projektets tillkomst? (fråga 14)	Var UK avgörande för projektets resultat? (fråga 15)
Energiledningssystem för lokal utveckling			
Falköpings kommun	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	Helt avgörande	I hög grad
Hagfors kommun	1-25%	Helt avgörande	Helt avgörande
Sala	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	Helt avgörande	I liten mån
Upplands Väsby	1-25%	I hög grad	Vet ej
Vänersborgs kommun	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	I hög grad	Vet ej
Energidriven affärsutveckling			
Kungsbacka	26-50%	Inte alls	I hög grad
Nybro	26-50%	Helt avgörande	I liten mån
Tranås	26-50%	Helt avgörande	I liten mån
Västerås	26-50%	Inte alls	Vet ej
Örnsköldsvik	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	I liten mån	I hög grad
Förnybar energi som lokal mervärdeskapare			
Heby kommun	26-50%	I liten mån	I hög grad
Karlskrona kommun	26-50%	I hög grad	I hög grad
Piteå Kommun	51-75 %	I liten mån	I liten mån

Säffle kommun	Projektarbetet är genomfört men inte utvärderat	I liten mån	I hög grad
Trelleborg	26-50%	Helt avgörande	I hög grad
Västerviks kommun	26-50%	I liten mån	I hög grad
<i>Belysningslösningar med nytänkande</i>			
Borås Stad	Projektarbetet är genomfört men inte utvärderat	I hög grad	I hög grad
Huddinge kommun	26-50%	Vet ej	I liten mån
Jönköpings kommun	51-75 %	I liten mån	I liten mån
Knivsta kommun	1-25%	Helt avgörande	I hög grad
Linköping Solcells-driven belysning	76-99%	Inte alls	I liten mån
Linköpings kommun Solcellsdrift väderskydd	Projektarbetet är genomfört men inte utvärderat	I liten mån	I liten mån
Lunds Kommun Typklassrum	Planeringsfas (projektplan utarbetas)	I liten mån	I hög grad
Lunds kommun Regnbågen	26-50%	Inte alls	I hög grad
<i>Energieffektiv planering i mindre kommuner</i>			
Mora	26-50%	I hög grad	I hög grad
Nyköping	1-25%	Inte alls	Helt avgörande
Sala kommun	Vet ej	I liten mån	I liten mån
Strängnäs	26-50%	Inte alls	I liten mån
Västerviks kommun	1-25%	I liten mån	I liten mån
<i>Möjligheter med mobility management i samhällsplaneringen</i>			
Eskilstuna	1-25%	I hög grad	I hög grad
Huddinge kommun	närmare 25 än 1%.	I hög grad	I hög grad
Linköping	1-25%	Inte alls	I liten mån

Lunds kommun	26-50%	Vet ej	Glappet mellan svarsalternativen är för stort. Jag skulle säga i ganska stor mån
Umeå kommun	51-75%	Inte alls	I liten mån
Uppsala kommun	76-99%	I liten mån	I liten mån
Västerås stad	51-75%	I liten mån, när det gäller parkeringsriktlinjerna Helt avgörande, när det gäller pilotprojektet	I hög grad
Örebro	76-99%	Inte alls	I hög grad
Örnsköldsviks kommun	51-75%	I hög grad	I hög grad
<i>Nya roller för energibolagen</i>			
Heby	Planeringsfas (projektplan utarbetas)	I hög grad	Vet ej
Piteå kommun	26-50%	I hög grad	I hög grad
Sala	Planeringsfas (projektplan utarbetas)	I hög grad	Vet ej
Sundsvall	Idéfas	Vet ej	Vet ej
Umeå	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	I liten mån	I liten mån
Örebro	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	I liten mån	I liten mån
<i>Energieffektiv ombyggnad av miljonprogrammet</i>			
Umeå kommun	51-75%	Inte alls	I liten mån
Uppsala Kommun	51-75%	Inte alls	I liten mån
Västerås	1-25%	Inte alls	Inte alls
Örebro	Projektarbetet är genomfört och har utvärderats	I hög grad	I hög grad
<i>Bilsnål planering i en levande småstad</i>			

Alvesta kommun	1-25%	I hög grad	I hög grad
Håbo kommun	26-50%	Inte alls	I hög grad
Härnösand	51-75%	I hög grad	I hög grad
Kungsbacka	1-25%	Helt avgörande	I hög grad
Mora	26-50%	I hög grad	I hög grad
Nyköping	51-75%	I hög grad	I hög grad
Strängnäs	26-50%	I hög grad	I hög grad
Västerviks kommun	Planeringen är klar men själva projektarbetet är inte igång ännu	I liten mån	I liten mån

Figur 17. Aggregerat diagram över projektstatus

6.4 Diskussion

Resultaten av den spjutspetsspecifika uppföljningen är i hög grad positiva. Till skillnad från de andra mätmetoderna som används som grund för denna rapport har det visat sig enklare att följa upp specifika faktorer kopplade till kommunernas spjutspetsprojekt. Svarsfrekvensen har varit utomordentligt god och resultatet anses vara tillförlitligt och reliabelt i den mån en kvalitativ studie förmår leverera precisa resultat. Det övergripande intrycket är att flertalet kommuner kommer att kunna leverera spjutspetsexempel även om det är för tidigt att uttala sig om i

vilken omfattning. Energimyndigheten gör bedömningen att det interna målet gällande minst 35 st spjutspetsexempel kommer att kunna nås till 2014.

Även antalet positiva svar när det gäller hur kommunerna upplever effekten av deltagande i UK etapp 3 är hög. De aggregerade siffrorna intygar denna bild, och endast en av deltagandekommunerna har inte tyckt att programmet bidragit till deras projektresultat.

Trots denna positiva bild behöver det poängteras att flertalet kommuner ändå haft svårt att avsätta resurser gällande tid och ibland personal till sina projekt. Detta indikeras av de skriftliga svaren och är viktigt att poängtera, då de kvalitativa och kvantitativa undersökningarna pekar på att de antagna kommunerna ändå är ambitiösa gällande energi- och klimatfrågor. Orsakerna till bortfallet kan antingen belastas Energimyndigheten i mån av ansvarig myndighet, individuella kommuner eller externa faktorer. Energimyndigheten ämnar undersöka frågan vidare. En tidig slutsats är att det kan vara svårt att bryta upp befintliga institutionella praktiker och arbetsmetoder. Det blir därför extra viktigt att sprida den kunskap och de erfarenheter som UK etapp 3 på sikt genererar.

7 Spridningsplan för spjutspetsexempel

Kommuner har identifierats som en mycket viktig målgrupp i omställningsarbetet mot ett energieffektivt, hållbart samhälle och en kanal för ökad användning av förnybar energi. Ett tydligt mål med etapp 3 är att utveckla, tillämpa och sprida spjutspetsexempel på energismarta metoder inom fysisk planering och näringspolitik. Programmets ambition är att få fram minst 35 spjutspetsexempel.

I regleringsbrev N2012/6468/E efterfrågas en redovisning av de aktiviteter och resultat av programmet Uthållig kommun, som vidtagits för utveckling, tillämpning och *spridning* av spjutspetsexempel med avseende på metoder för kommuners arbete att skapa förutsättningar för uthållig energianvändning lokalt och regionalt, bl.a. genom samordning med fysisk planering, transportinfrastrukturplanering och näringspolitik.

Spridningsplanen som refereras nedan är en handledning till hur spridningen av spjutspetsexemplen ska genomföras, både nationellt och internationellt. Målet med spridningen är att öka energieffektiviseringen och att göra det lätt att återupprepa tidigare genomförda lyckade exempel. Spridningsplanen är ännu ett levande dokument och kommer att utvecklas vidare.

7.1 Målgrupper

Det är viktigt att identifiera vilka som är Energimyndighetens målgrupp för spjutspetsexemplen. Detta har gjorts i ”Kommunikationsplan för Uthållig kommun” daterad 2013-03-15. Nedan följer några kompletterande kommentarer.

7.1.1 Nationellt

Den främsta målgruppen för spjutspetsexemplen är Sveriges 290 *kommuner*. Målet är att kommunerna verkligen ska ta till sig exemplen och återupprepa goda lärdomar som leder till konkret energieffektivisering i den egna kommunen. På så sätt ska spjutspetsexemplen leda till många energieffektiviseringsåtgärder runt om i landet och bidra till de nationella och internationella målen för energieffektivisering.

Även *landstingen* som en del av offentlig sektor är målgrupp för spridning av spjutspetsexemplen. De står många gånger inför liknande möjligheter och problem som kommunerna när det gäller energieffektivisering exempelvis gällande byggnader och transporter.

I arbetet med energieffektiva *myndigheter* finns bra förutsättningar att använda goda exempel från kommunal verksamhet. Spjutspetsexemplen är ett bra sätt att göra Energimyndighetens arbete känt bland andra myndigheter.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Klimatkommunerna, Sveriges ekokommuner, nätverket för Energi- och klimatrådgivare, länsstyrelsenätverk samt branschorganisationer är redan viktiga samarbetspartners och ska löpande ta del av kommande spjutspetsexempel.

7.1.2 Internationellt

Organisationer motsvarande kommuner och städer, i första hand inom EU, är främsta målgrupp på den internationella arenan. Även relevanta kontakter i övriga världen är en intressant målgrupp. Vi vill också sprida Energimyndighetens arbete utomlands och göra det mer känt på ett konkret sätt. En möjlig väg för spridning är genom exempelvis CEM (Clean Energy Ministerial) och de nätverk som ingår där, bland annat GSCN (Global Sustainable Cities Network).

Intresseorganisationer i Norden är till exempel Nordiska ministerrådet och European Energy Network.

Intresseorganisationer i EU och övriga världen såsom IRENA (International Renewable Energy Agency), IEA (International Energy Agency), ICLEI (association of cities and local governments dedicated to sustainable development), WUF (World Urban Forum) och UN Habitat är organisationer av intresse som arbetar med hållbarhetsfrågor på lokal nivå. Flertalet av dessa har Uthållig kommun redan etablerade kontakter med. Dessa kan utvecklas och fördjupas för att sprida spjutspetsexempel internationellt.

7.2 Kanaler

Det är viktigt att identifiera vilka kanaler som ska användas för spridning av spjutspetsexemplen. Detta har gjorts i ”Kommunikationsplan för Uthållig kommun” daterad 2013-03-15. Nedan följer några kompletterande kommentarer.

7.2.1 Nationellt

Energimyndighetens hemsida är en självklar kanal för att sprida vår information.

Uthållig kommuns ”Kontakten” är förstahandskanalen för spridning av exemplen mellan de Uthålliga kommunerna.

EM har ett samarbete med Statens Arkitektur- och designcentrum där vi regelbundet skriver artiklar och bloggar på www.hallbarstad.se. Denna kanal ska självklart användas för spridning av spjutspetsexempel.

Spjutspetsexemplen kan även spridas genom facktidningar och skrifter med större upplaga. Artiklar ska skrivas för att publiceras i utvalda kanaler. Det är även viktigt att använda nyhetskanaler som radio och TV.

Branschorganisationen Sveriges kommuner och landsting är en bra kanal för att sprida och implementera Uthållig kommuns spjutspetsexempel.

UFOS - Utveckling av fastighetsföretagande i offentlig sektor – kan på uppdrag ta fram skrifter och bra underlag för att få ut spjutspetsexemplen brett bland i första hand kommuner, landsting och myndigheter.

7.2.2 Internationellt

Internationellt kan spjutspetsexempel spridas framförallt genom:

- Press och media, främst internationell fackpress inom miljö, energi och hållbar stadsutveckling
- Genom ambassader
- De svenska kommuners vänortssamarbeten
- Internationella projekt som finansieras av Energimyndigheten
- Genom SIDA – spridning mot länder i utvecklingsområden, så att de vägleds att ”göra rätt” från början.
- Bilateralt energieffektiviseringsarbete
- Universitet och högskolor – kan bygga vidare på spjutspetsexemplen i forskning och utbildning
- Motsvarande SKL i andra länder (gemensamma beställarfunktioner)
- Multiplikatorer – kontakter som ger en win-win effekt, vilka som ska användas behöver identifieras.

7.3 Kommunikationsvägar

Det är viktigt att utnyttja flera kommunikationsvägar för att nå målgrupperna, helst med samma budskap via flera vägar.

- Tryckt material såsom tidningar, broschyrer, infoblad, flygblad – Print on Demand är att föredra då det sparar resurser.
- Film
  - Film är en effektiv kommunikationsväg som är användbar i många sammanhang: Konferenser, seminarier, utbildningar, visningar på relevanta hemsidor samt sökbart på youtube.se.
  - Ett lämpligt sätt att sprida spjutspetsexemplen är att göra korta, informativa filmer (3-5 minuter) av materialet. Genom att väva samman material på plats från respektive kommun med Energimyndighetens övriga arbete inom aktuellt område kan vi få ut bra information om resultat av Uthållig kommun. Film gör spjutspetsexemplet levande och gör det lätt för andra mottagare att återupprepa.
- Digitalt material
- ”Roadshow” i samarbete med Länsstyrelserna

- Deltagande på mässor
- Deltagande på konferenser (Energiutblick, GSCN, SEAD, CEM)
- Riktade kommunbesök med regional samordning
- Medel för att finansiera kommunernas eget arbete med spridning
- Innovativa kommunikationsvägar
- Erfarenhetsutbyte mellan kommuner (ev. ge dem finansiella medel för direktutbyte)

7.4 Önskade effekter av spridningen

Önskade effekter av spridningen av spjutspetsexempel är främst:

- Effektivare energianvändning
- Smarta planeringsverktyg
- Nya nätverk och samarbeten
- Hållbara attraktiva städer
- Lärdomar om systematiskt energiarbete i kommuner
- Ökad kännedom om Energimyndighetens verksamhet

7.5 Uppföljning av effekter

Några mått och indikatorer som redan nu identifierats som lämpliga för uppföljning är:

- Hur många kWh har vi sparat genom spjutspetsexemplen? Är det möjligt att mäta eller får Energimyndigheten i samarbete med kommunerna göra en uppskattning?
- Hur många kWh kommer att sparas fram till 2020 respektive 2050 som en effekt av programmet och spjutspetsexemplen?
- Vilka andra effekter har programetappen och spjutspetsexemplen bidragit till? Hur mäter vi de effekterna?

8   Forskningsprogrammet Uthållig kommun

Detta avsnitt utgörs av sammanfattningen av Faugert & Co utvärdering, utkast 2013-09-13. ”Programmet” avser i detta avsnitt Forskningsprogrammet Uthållig kommun.

8.1   Om programmet

Forskningsprogrammet Uthållig kommun har utvärderats på uppdrag av Energimyndigheten. I uppdraget ingick även att göra en syntes som sammanfattar programmet med fokus på de resultat som framkommit i projekten. Faugert & Co Utvärdering AB utförde uppdraget under perioden januari–september 2013.

Utvärderingen omfattar bedömningar av programmets kvalitet och relevans, med betoning på det senare. Utvärderingen ska både vara summativ, det vill säga bedöma och värdera den verksamhet som hittills genomförts, och formativ, det vill säga bidra till lärande och processutveckling hos i synnerhet de aktörer som på olika sätt varit involverade i verksamheten. Utvärderingen söker svar på följande frågor:

1. Vilka resultat och effekter har programmets projekt genererat utifrån a) projektens syften och mål respektive b) programmets syften och mål?
2. Har programmets format varit ändamålsenligt sett till intentionen med programmet?
3. Är programmets projektportfölj lämplig sett till a) ett vetenskapligt perspektiv respektive b) de behov som finns hos programmets tilltänkta avnämare?
4. Har programmet administrerats på ett ändamålsenligt och effektivt sätt?
5. I vilken utsträckning och hur har de resultat som programmets projekt genererat kommit programmets målgrupper till nytta?
6. Hur skulle ett framtida program inom det aktuella området kunna inrättas och bedrivas än mer effektivt och ändamålsenligt?

Forskningsprogrammet Uthållig kommun syftar till att ”öka kunskapen om villkoren för och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun.” Programmets mål har varit att ge ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskap som styrmedel och om hur kunskap om komplexa frågor erhålls och förmedlas till olika samhällsaktörer; ge ökad kunskap om lokala aktörers arbete inom energi- och klimatområdet; samt ge ökad kunskap om hur den lokala nivån samspelar med regionala och nationella aktörer.

Programmets målgrupp utgörs dels av avnämare, dels av det vetenskapliga samfundet. Avnämarkategorin definieras brett: ”Energimyndigheten, andra myndigheter och departement, andra aktörer inom energisystemet, t.ex. kommuner, företag och hushåll, inte bara de som deltar i Uthållig kommun utan även landets övriga kommuner, länsstyrelser och landsting.” Ur intervjuempirin framkommer dock att de huvudsakliga avnämarna utgjorts av kommuner i anslutning till forskningsprojektet.

8.2 Utvärderingens slutsatser

Forskningsprojektets resultat har vid tiden för utvärderingen inte kommit programmets målgrupper till nytta i någon större omfattning. Detta beror främst på att forskningsprojektet då just avslutats; flera projektledare uppger att de planerar för resultatspridning så snart resultaten är ”vetenskapligt kvalitetssäkrade”. Det beror även på att målgrupperna varit mycket brett definierade. Arbetssättet i projektet har endast med något enstaka undantag inneburit att forskarna haft löpande kontakt med praktiker under projektets gång.

De vetenskapliga resultaten, bedömt framförallt utifrån antal publikationer av olika art, bedöms vara tillfredställande. Vid tiden för utvärderingen förväntas programmet bland annat komma att generera två monografier och elva artiklar i ansedda (ISI-rankade) vetenskapliga tidskrifter. De flesta projekt har också kommit undervisningen tillgodo. Ett par projekt förefaller dock inte komma att ge den vetenskapliga produktion som kan förväntas utifrån de resurser projektet erhållit och den nivå på samverkan med praktiker som forskarna valt.

Programmet har varit ändamålsenligt sett till dess syfte och mål. Båda dessa får anses vara uppfyllda. Målen har dock snarast haft karaktären av syften; de har varit så svepande att de alltför enkelt kunnat uppnås. Det är dock något oklart om formatet på programmet har varit ändamålsenligt sett till programmets intention. Å ena sidan speglar syften, mål och intervju med ansvarig handläggare en intention som innebär att programmet skulle vara inriktat mot forskning på armlängds avstånd från praktiker, alltså så som skett. Å andra sidan ger stora delar av programdokumentet, bortom syften och mål, liksom de två andra intervjuerna med personal på Energimyndigheten intrycket att programmet skulle innehålla en högre grad av samverkan än vad som varit fallet. I den mån programmet kan kritiseras för att inte ha genomförts som avsett, ligger ansvaret således inte på ledarna för forskningsprojektet.

Programmets projektportfölj speglar i stort den inriktning och de mål som satts upp för forskningsprogrammet. Den är både lämplig ur ett vetenskapligt perspektiv och i stort sett till de behov som finns hos avnämarna. Många av projekten är dock mycket lika varandra, vilket i grunden beror på programmets syften och mål; forskarna har uppenbart läst programbeskrivningen noga innan de ansökt om medel. Programmet kunde sannolikt med fördel ha haft en ”bredare entré” både ur ett vetenskapligt och ur ett avnämarperspektiv. Ett framtida program kan möjligen kopplas mer till fysisk planering och hållbara

transportlösningar, två områden inom vilka enkätbesvarande företrädare för kommuner uttrycker behov av stöd från samhällsvetenskaplig forskning.

Deltagarna uttrycker stor uppskattning för det sätt som Energimyndigheten har administrerat programmet. Flera deltagare lyfter fram hög sakkompetens bland myndighetens handläggare som mycket uppskattat, liksom de konferenser och seminarier som myndigheten anordnade under programmets första halva. Därefter släppte dock Energimyndigheten greppet något om programmet, vilket främst förefaller ha berott på ansvarig handläggares höga arbetsbelastning.

Forskarna uppger att de planerar och är genuint intresserade av att sprida resultaten även efter projektens avslutande, vilket givetvis är positivt. Det kan dock konstateras att forskarna har relativt svaga incitament för detta – framförallt eftersom projekten är avslutade och medlen slut, men inte heller avtalet med Energimyndigheten så som det uttrycks i programbeskrivningen kan anses ”avtvinga” forskarna insatser för resultatspridning och nyttiggörande. I ett liknande framtida program bör Energimyndigheten överväga att skärpa instruktionerna eller – ännu hellre – öronmärka en del av forskningsprojektens tilldelade medel till aktiviteter som rör desamma.

Ett framtida program bör utgå från de positiva delarna i det här programmet: Energimyndighetens handläggarkompetens och -engagemang, liksom dess förmåga att organisera sammankomster mellan forskare och praktiker. Det är även uppenbart att flertalet finansierade forskare har ett genuint intresse av att samverka med praktiker, men att de flesta av olika anledningar (ännu) inte gjort det i den utsträckning de förväntat sig. Med fler organiserade möten och tydligare incitament till samverkan och ökad tydlighet i programdokumenten bör ett större steg kunna tas.

Myndigheten kan också fundera över hur projektens kvalitet säkerställs. Kan man fordra att ansökningarna utgår från problem som forskare och praktiker formulerat gemensamt? Bör man, med tanke på de tvärsektoriella problem som praktiker i regel ställs inför, göra mer för att främja tvärvetenskaplighet också i forskningen? Till detta hör också att se till att man får in tillräckligt många ansökningar för att kunna sälla bort dem som ”inte bör finansieras”. Beviljningsgraden var nu 32 %, vilket är relativt högt – kanske är en nivå kring 20 % lämpligare? I exempelvis Formas och Vetenskapsrådets jämförbara utlysningar ligger beviljningsgraden i regel kring 10 %. För att få in tillräckligt många ansökningar är det även viktigt att se till att utlysningen når ut brett och ger forskarna god tid att utforma projekt.

9 Analys

De undersökningar som presenterats i föregående kapitel är – till större delen – resultatet av den uppföljningsplan som lades fast i början av programmet. Verksamheter av denna typ är komplicerade att följa upp eftersom de skilda resultat och effekter som kan uppstå kan vara svåra att upptäcka och kvantifiera. Det kan även uppstå oväntade resultat och effekter som just därför inte uppmärksammas. Uppföljningsplanen innehåller flera olika undersökningar för att få en bredd i datamaterialet och analysmetoderna, och därigenom förhoppningsvis fånga upp de mest intressanta resultaten trots mätproblemen.

9.1 Underlag

9.1.1 Kvalitativ och kvantitativ undersökning

Den kvantitativa undersökningen indikerar att de uthålliga kommunerna i utgångsläget i några frågor skiljer sig signifikant från liknande (främst avseende invånarantal och kommuntyp) kommuner som inte är med i Uthållig kommun. Därutöver visar undersökningen tydligt att invånarantal och kommuntyp har ett mycket starkt samband med kommunens resultat inom de frågor som undersöktes. Trots att den valda metoden har vissa svagheter som diskuterats tidigare kan det vara intressant att upprepa undersökningen i slutfasen av programmet.

Den kvalitativa undersökningen som genomfördes 2011 och 2013 på de uthålliga kommunerna och en jämförelsegrupp. Det visade sig mycket svårt att få jämförelsekommuner att ställa upp, vilket leder till att osäkerheten blir stor rörande jämförelser mellan deltagarkommuner och andra kommuner. Jämförelser av de fyra indexindikatorerna mellan de två undersökningarna 2011 och 2013 indikerar att deltagarkommunerna har förbättrat sig vad gäller genomslag för energi- och klimatfrågan i den politiska ledningen liksom i den fysiska planeringen. Ingen större förändring syns dock vad gäller upplevt genomslag av uthållig kommun i den kommunala ledningen eller i arbetet för att främja energieffektivisering och förnybar energi inom näringslivet.

Energimyndigheten menar att det var förväntat att förändringarna mellan 2011 och 2013 är små. Deltagandet i Uthållig kommun leder till ökat nätverkande vilket kan sätta igång processer i den egna kommunen men det tar ofta lång tid innan det ger ett genomslag i organisationen som är så stort att det går att mäta.

9.1.2 Enkät om spjutspetsexempel

Enkäten utformades primärt för att ge underlag till uppdraget i regleringsbrevet genom att samla data om kommunernas egna projekt inom de projektområden där de deltar. Enkäten syftade till att samla data som klargör projektets karaktär, hur långt arbetet kommit, vad det syftar till mm.

Antalet pågående projekt är drygt 50, dvs ca 1,5 per kommun. Energimyndigheten maximerade deltagandet till tre projektområden per kommun, och rekommenderade kommunerna att hellre satsa helhjärtat på få områden än att delta i många med lågt engagemang. Även om projektstatusen över lag är positiv påvisar de pågående projekten en viss variation i hur långt man kommit. Detta beror till betydande del på att själva projektområdena kom igång olika snabbt. I vissa fall tog det t ex lång tid innan upphandling av processledare var klart. Även arbetet med att enas om vilken typ av frågor man ville arbeta med har tagit olika lång tid i de skilda projektområdena.

Energimyndigheten anser att enkätsvaren sammantaget ger en god bild av läget i arbetet med spjutspets exempel, och den variation som finns. Frågesvaren ger en bild av att kommunerna själva är något osäkra om kvaliteten och spridbarheten av deras projekt, dvs om de ska kunna kallas spjutspets exempel. Energimyndighetens uppfattning är att det finns betydande kvalitetsskillnader mellan projekten både vad gäller arbetssätt och vad gäller graden av originalitet i projektiden. De bästa projekten har utan tvivel spjutspetskvaliteter, samtidigt som det finns sådana projekt som saknar spjutspetskvaliteter. Energimyndigheten avser dock inte slutligt bedöma vilka projekt som ska räknas som spjutspets exempel förrän det finns ett större antal färdiga exempel att utgå från.

Minst 10 tilltänkta projekt har inte kommit igång. Enkätundersökningen ger inte svar på varför, men Energimyndigheten känner till flera fall som handlar om att man inte tagit fram något passande problem att arbeta med, och vissa fall där nyckelpersoner slutat utan att nya har kunnat ta vid.

9.1.3 Utvärdering av forskningsprogrammet Uthållig kommun

Utvärderingen ger en bild av ett program som uppfyller gängse kvalitetskriterier för vetenskaplig kvalitet. Relevansen är generellt sett hög för målgrupperna, som i många fall är kommuner. Det krävs dock särskilda insatser för att resultaten ska kunna göras tillgängliga för målgrupperna. Universitet och högskolor har ett generellt ansvar för att sprida forskningsinformation, den s.k. tredje uppgiften vid sidan om forskning och utbildning⁵, men ansvaret för spridning till kommunerna vilar i praktiken även på Energimyndigheten.

9.1.4 Företeelser som inte undersökts

De två nätverken kontaktpersonnätverket och politikernätverket har ännu inte följts upp särskilt. Energimyndigheten deltar dock vid nätverksträffarna och i samtalen på extranätet Kontakten. Kontaktpersonsnätverket fyller en viktig funktion för att underlätta informationsutbyte mellan kommunerna. Kontaktpersonerna har en mindre central roll i etapp 3 än i etapp 2, och Energimyndighetens intryck är att man på många håll saknar den tidigare mer centrala rollen. Politikernätverket är mycket välbesökt, trots att deltagarna som i

---

⁵ I högskolornas uppgift ska det ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta. Högskolelag (1992:1434) 2 § 2 stycket.

många fall är höga politiker har en välfylld agenda. Stämningen på nätverksträffarna är också god och konstruktiv, så Energimyndighetens slutsats är att deltagarna upplever nätverksträffarna som mycket värdefulla.

Inte heller den externa samarbetsgruppen har ännu följts upp.

9.2 Resultat och effekter

De förväntade konkreta resultaten (leveranserna) av Uthållig kommun etapp 3 bedöms vara:

- Ett antal spjutspets exempel
- Ett antal goda exempel som dock inte fyller spjutspetskraven
- Några projekt som inte slutförts eller saknar användbara resultat
- Nya eller förbättrade kontakter mellan nyckelpersoner i deltagande kommuner genom arbetet i projektgrupper, nätverk, kurser, konferenser eller extranätet
- Förbättrade kunskaper om hur kommuner kan skärpa sitt energi- och klimatarbete
- Övriga och positiva synergieffekter gällande interna och externa kommunala praktiker och arbetsprocesser. Effekten av UK etapp 3 har i vissa fall spridit sig bortom arbetet med spjutspets exempel och resulterat i nya arbetssätt och processidéer.

De tre sista punkterna påminner om att processen i sig är viktig. Arbetet inom programmet leder till att nya processer startas inom eller mellan kommuner, ofta utan Energimyndighetens vetskap och kontroll. Till slutrapporten ämnar Energimyndigheten försöka öka insikten i detta område genom att ställa riktade frågor. Detta kan i viss mån även påverka arbetet med framtagandet av mål och indikatorer.

Effekterna som ovanstående leveranser väntas leda till ligger till övervägande del i framtiden. Som tidigare nämnts tar det lång tid för en ny idé att slå rot och spridas så mycket att det leder till verkliga förändringar. Uthållig kommun arbetar således med långa förändringsprocesser.

- Det förväntade utfallet (kallas även effekt av första ordningen, *eng. outcome*) är, i generella termer, att kommunernas institutionella kapacitet att bedriva en kraftfull energi- och klimatpolitik stärks. Det kan betyda att kompetensen stärks, att ambitionsnivån höjs, och att dådkraften ökar. Detta förväntas i första hand ske i deltagarkommunerna, men på sikt bör detta kunna spridas även till övriga kommuner. Intresset och mottagligheten för att ta till sig ny kunskap varierar givetvis mellan kommuner, men också över tid inom kommuner beroende på aktuell politisk situation och personal. Energieffektiviseringsstödet, som ställer krav på de (nästan alla) kommuner som är med, kan dock väntas öka kommunernas intresse för att åstadkomma goda resultat.

- Effekterna i samhället (effekter av andra ordningen, *eng. impact*), t ex i form av borteffektiviserade kilowattimmar eller CO₂, ligger givetvis ännu längre fram i tiden eftersom de i många fall kräver investeringar och/eller beteendeförändringar vilka kan ta lång tid att implementera.

De potentiella effekterna i samhället är givetvis betydande, men det är av liten betydelse om acceptansen för ny kunskap skulle visa sig vara låg. Strategin för spridning av resultat är därför av utomordentlig betydelse. Strategin är framtagen med tanke på de spjutspetsexempel som tas fram inom etapp 3, men huvuddragen torde vara tillämpliga även för spridning av goda exempel från etapp 1 och 2, liksom för spridning av forskningsresultat.

9.3 Riskanalys

Vad beträffar riskerna i programmet så kan man redan nu konstatera att kommunernas engagemang i flera fall vilar på en skör tråd. Det finns politiska risker, finansieringsrisker och personalrelaterade risker. Även i relativt stora kommuner kan förlust av en nyckelperson leda till att engagemanget helt försvinner för kortare eller längre tid. Det är mycket svårt för Energimyndigheten att bidra till att lösa den typen av kommuninterna problem, den valda hållningen är att acceptera ett visst bortfall och lägga resurserna på det som fungerar väl. Det är dock alltid värt – och har också gjorts – att först försöka vinna tillbaka kommuner eller projektdeltagande som vacklar, genom att övertyga nyckelpersoner eller politiker om medlemskapets fördelar och hur man ska kunna dra största möjliga nytta av medlemskapet. Avsiktsförklaringen innebär i och för sig att kommunen gör ett åtagande, men den är bara moraliskt bindande och det finns inga tvångs- eller sanktionsmöjligheter.

Andra risker kan vara om nyckelpersoner inom Energimyndigheten försvinner, eller om processledare försvinner. Den förra risken är inte försumbar. Det finns dock en beredskap för att vid behov omdisponera tillgänglig personal, vilket har visats fungera i praktiken under 2012. Den senare risken kan bedömas som liten då konsulter i allmänhet är upphandlade med ramavtal, och i allmänhet tillhör de något betydande konsultföretag som förfogar över kompetenta ersättare.

9.4 Uthållig kommun i förhållande till andra styrmedel

Kommuner påverkas av samma generella styrmedel som alla andra, i egenskap av fastighetsägare, fordonsägare mm. Tvingande styrmedel sätter normalt en lägsta nivå för t ex energiprestanda, medan ekonomiska styrmedel förändrar de ekonomiska villkoren så att ett rationellt beslutsfattande leder till det önskade resultatet.

I likhet med privatpersoner styrs inte kommuner och andra organisationer alltid av rationellt beslutsfattande. Kunskapsbrister, attityder, traditioner och vanor är i praktiken ofta hinder för förändringar, även om de skulle vara lönsamma. Politiska prioriteringar är i grunden uttryck för värderingar. Uthållig kommun kan ses som ett ”smörjmedel” lika mycket som ett styrmedel, genom att minska

motståndet mot politiskt angelägna och lönsamma åtgärder, samt genom att öka ambitionsnivån och förmågan att åstadkomma sådana förändringar.

9.5 Måluppfyllelse

Energimyndigheten har i verksamhetsplanen för enheten för offentlig sektor fastställt ett antal ambitiösa men realistiska mål för etapp 3, fram t o m 2014:

- 1 Deltagande kommuner har högre ambitioner och uträttar mer konkret arbete inom energi- och klimatområdet än övriga av Sveriges kommuner.
Indikator: Kvantitativ mätning enligt samma struktur som vid nollmätningen.
Måluppfyllelse: Den kvantitativa och den kvalitativa undersökningen indikerar sammantaget att uthålliga kommuner är jämbördiga eller något bättre än övriga kommuner.
Kommentar: Den statistiska osäkerheten är stor. Därutöver kan detta mål inte tolkas entydigt. Om ingen skillnad kan registreras så kan det tolkas som a) att Uthållig kommun inte gör någon skillnad; b) att det tar lång tid för effekterna att börja synas inom Uthålliga kommuner; c) att kunskapen sprids så snabbt till övriga kommuner att skillnaden raderas ut; d) Energimyndigheten mäter inte rätt indikatorer.
- 2 Minst 35 av deltagarkommunerna ska utveckla ett spjutspetsexempel med internationell lyskraft som kan bidra till resultatspridning av arbetet inom Uthållig kommun.
Indikator: Genomgång av framtagna exempel med kvalitativ granskning av intern och extern expertis.
Måluppfyllelse: Antalet 35 spjutspetsexempel bedöms kunna uppnås, så måluppfyllelsen bedöms som mycket god.
Kommentar: Spjutspetsexemplen väntas komma från färre kommuner än 35. Flera kommuner bedöms dock kunna leverera mer än ett spjutspetsexempel, men några kommuner väntas inte kunna leverera något exempel med spjutspetskvalitet. Kvalitativ granskning är dock ännu inte gjord då projekten i många fall är i ett tidigt skede. I verksamhetsplanen anges att 2013 ska göras en ”genomgång av framtagna exempel med kvalitativ granskning av intern och extern expertis”.
- 3 Energi- och klimatfrågornas genomslag på ledningsnivå i kommunerna har ökat med 8 % utifrån index 2 i nollmätningen.
Indikator: Kvalitativ mätning enligt samma struktur som vid nollmätningen.
Måluppfyllelse: Index 2 har sjunkit med ett par procentenheter mellan 2011 och 2013. Måluppfyllelsen måste klassas som dålig.
Kommentar: Den statistiska osäkerheten är stor. Energimyndigheten avser att utveckla en säkrare indikator inför 2014.
- 4 Den externa samarbetsgruppen samverkar aktivt kring kommunala satsningar inom energi- och klimatområdet och för en kontinuerlig dialog med deltagarkommunerna i Uthållig kommun om hur detta arbete kan utvecklas.
Indikatorer:

4.1) Antal myndigheter som deltar inom projektområdesarbetet

4.2) Antal övriga gemensamma projekt inom området samt

4.3) enkät i slutet på 2014.

Måluppfyllelse: Kan inte bedömas. Indikatorerna har inte beräknats inom ramen för denna statusrapport.

Tänkbar utveckling av mål

Under arbetet med statusrapporten har det gjorts reflektioner kring att nämnda mål eventuellt inte helt rymmer den rådande uppfattningen om vad som är de egentliga målen med Uthållig kommun etapp 3. Därmed kan det finnas anledning att se över målen. Exempel på målformuleringar som på ett tydligare sätt skulle uttrycka de egentliga målen kan vara:

- 1 Kommunernas institutionella kapacitet att bedriva en kraftfull lokal energi- och klimatpolitik ska stärkas.
- 2 Nätverkssamarbetet ska öka.
- 3 Deltagande i Uthållig kommun gör skillnad för den enskilda kommunen.

10 Ingående delundersökningar

Uthållig kommun, etapp 3 – Nollmätning, 2011. PowerPoint-presentation. Andreas Öman & Susanna Roth. IVL Svenska Miljöinstitutet 2012-01-18. Dnr 2011-2909.

Kvantitativ uppföljning av Uthållig Kommun etapp 3. Kvantitativ analys för att belysa om kommunerna i Uthållig kommun är bättre än övriga kommuner inom energi och klimatområdet. Mathias Gustavsson & Susanna Roth. IVL Svenska Miljöinstitutet 2012-12-20. Dnr 2012-4954.

Kvalitativ utvärdering av Uthållig kommun steg 3. KanEnergi september 2013. Dnr 2013-1111.

Spjutspetsprojekt inom Uthållig kommun etapp 3. Sammanställning och analys. KanEnergi september 2013. Dnr 2013-1111.

Utvärdering av Forskningsprogrammet Uthållig kommun (Evaluation of the research programme Forskningsprogrammet Uthållig kommun). Peter Stern, Tobias Fridholm, Anders Håkansson och Miriam Terrell. Faugert & Co Utvärdering AB. Utkast 2013-09-13. Dnr 2012-6061.